"ลูกจีนรักชาติ" : สำนึกประวัติศาสตร์ และนิยามประชาธิปไตย

(The Patriotic Thai-born Chinese : Their Historical Consciousness and Defined Democracy)

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์

Sittithep Eaksittipong

การศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบันระหว่างพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) กับ แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ส่วนมากมักเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มนปช. หรือกลุ่มคนเสื้อแดง ขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มพธม. หรือกลุ่มคนเสื้อเหลืองกลับมีจำนวนน้อย นอกจากนี้การศึกษาเกี่ยวกับคนทั้งสองกลุ่มมักเป็นการศึกษาในเชิงเศรษฐกิจการเมือง โดยมองว่าความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองในสังคมไทยเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของกลุ่มพธม.กับชนชั้นกลางระดับล่างซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของกลุ่มนปช.

บทความนี้มุ่งศึกษากลุ่มชนชั้นกลางซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของพธม. โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนชนชั้นกลาง ที่ออกมาเคลื่อนไหวกับพธม. จนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ "ลูกจีนรักชาติ" ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอวิธีการอธิบายแบบใหม่ที่พ้นไปจากกรอบคิดทางเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในสังคมไทย จนกลายเป็นกระบวนทัศน์สำเร็จรูปที่ครอบงำการอธิบายเกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน

ในบทความนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอว่า การที่ชนชั้นกลางเชื้อสายจีนในเมืองวัยกลางคนขึ้นไปเลือกที่จะชุมนุมกับพธม.จนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ "ลูกจีนรักชาติ" นั้นเป็นผลมาจากสำนึกประวัติศาสตร์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ค่อย ๆ ถูกสร้างขึ้นนับแต่ทศวรรษ 2510 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เริ่มเกิดการสร้างประวัติศาสตร์ของคนไทยเชื้อสายจีนโดยมีการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับสถาบันกษัตริย์ การสร้างประวัติศาสตร์นี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 ซึ่งการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของคนไทยเชื้อสายจีนกับสถาบันกษัตริย์ถูกกระทำอย่างเปิดเผยมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเกิดการใช้อดีตเป็นเครื่องมือในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนกับสังคมไทยอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของคนไทยเชื้อสายจีนที่ถูกสร้างขึ้นนี้ ได้กลายเป็นความจริงที่ครอบงำ กำกับความคิด และการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพวกเขา จนนำไปสู่การเข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มคนเสื้อเหลือง

นอกจากนี้ภายใต้บริบทที่ชนชั้นกลางเชื้อสายจีนเหล่านี้เติบโตจนสามารถสร้างฐานะขึ้นมาได้นั้น ภาครัฐและชนชั้นนำไทยได้นิยามประชาธิปไตยที่ยึดโยงกับอุดมการณ์ชาติ และการจัดตำแหน่งแห่งที่ของ

คนตามแบบสังคมกลไกที่คนแต่ละคนควรกระทำตามหน้าที่ของตนที่กำหนดไว้ประเทศชาติจึงจะก้าวหน้า นิยามประชาธิปไตยที่กล่าวมาข้างต้นนี้เอื้อประโยชน์ให้กับการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน การเติบโตภายใต้นิยามประชาธิปไตยนี้ทำให้พวกเขายึดมั่นกับการรับรู้นิยามประชาธิปไตยชุดนี้ จนไม่สามารถจินตนาการถึงนิยามประชาธิปไตยแบบอื่น การนิยามประชาธิปไตยที่แตกต่างออกไปจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายและสั่นคลอนความคิดความเชื่อของพวกเขา จนทำให้พวกเขาต้องลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวต่อต้าน

"ลูกจีนรักชาติ" : สำนึกประวัติศาสตร์ และนิยามประชาธิปไตย

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์[1]

1.บทนำ

ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยปัจจุบันระหว่างฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ นักวิชาการได้มีการผลิตงานจำนวนมากเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่างานส่วนมากมักมุ่งอธิบายกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ หรือกลุ่มคนเสื้อแดงเป็นสำคัญ ขณะที่การอธิบายเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือ กลุ่มคนเสื้อเหลือง กลับมีจำนวนน้อยมาก

ระหว่างการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรมีปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจคือ ปรากฏการณ์ "ลูกจีนรักชาติ" ที่บรรดาผู้ร่วมชุมนุมกับกลุ่มพันธมิตรประกาศตัวอย่างเปิดเผยถึงการเป็นคนไทยเชื้อสายจีนระหว่างการเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่แกนนำของการชุมนุมคือ สนธิ ลิ้มทองกุลเอง ก็ช่วงชิงประกาศความเป็นลูกจีนของตนอยู่บ่อยครั้ง เพื่อระดมความสนับสนุนจากบรรดาชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นสิ่งแปลกใหม่ท่ามกลางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของไทย ที่ระหว่างการชุมนุมทางการเมืองมีการประกาศ "อัตลักษณ์ชาติพันธุ์" อย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก

ระหว่างการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนี้ ชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีนเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการร่วมชุมนุมกับกลุ่มพันธมิตร ทั้งในการทำหน้าที่เป็นกำลังคนในการชุมนุมและการบริจาคทรัพย์สินเพื่อหล่อเลี้ยงการชุมนุมที่มีระยะเวลายาวนาน[2]

กระทั่งระหว่างการชุมนุม นอกจากการขายสินค้าระดมทุนจากลูกจีนรักชาติแล้ว บนเวทีของพันธมิตรยังมีการขับร้องเพลงลูกจีนรักชาติ ซึ่งแต่งขึ้นสำหรับการชุมนุมโดยเฉพาะ เพื่อสร้างขวัญและกำลังให้กับผู้ร่วมชุมนุมในพื้นที่และผู้ที่รับชมการถ่ายทอดสดทางบ้าน

นอกจากนี้รายงานข่าวที่เกี่ยวเนื่องกับการชุมนุม ทั้งที่เป็นการรายงานข่าวของสื่อในเครือผู้จัดการของสนธิ และหน้าเวบบล็อกของกลุ่มคนเสื้อเหลืองก็ระดมนำเสนอข่าวเน้นประเด็นเรื่องลูกจีนรักชาติ รักในหลวงอย่างเปิด ทั้งระหว่างและภายหลังการชุมนุม อาทิ *พบลูกจีนเมืองชลฯ รักชาติรักในหลวง" ไหว้พระ*

---

[1]อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[2] เกษียร เตชะพีระ, "เกษียร เตชะพีระ: ปรากฏการณ์ม็อบพันธมิตรฯ". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://prachatai.com/journal/2008/08/17905 (29 สิงหาคม 2550).

บรมฉายาลักษณ์ทุกเช้า[3] และ *อากง อาม่าพา "ลูกจีนรักชาติ" ชุมนุมคึกคักย่านเยาวราช ไม่เอาแดง ไม่เอาแม้ว*[4]

ภาพของปรากฏการณ์ลูกจีนรักชาตินี้สะท้อนว่ากลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวกับพันธมิตร คือชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีน ซึ่งได้ประกาศตัวเป็นลูกจีนรักชาติ ลูกจีนกู้ชาติ รักในหลวง ต้องการขจัดระบอบทักษิณที่เป็นภัยต่อประเทศไทยและสถาบันกษัตริย์ ด้วยพวกเขาสำนึกในบุญคุณแผ่นดินไทย และสถาบันกษัตริย์ที่ให้ร่มพระบรมโพธิสมภารเกื้อหนุนพวกเขา จนสามารถก่อร่างสร้างตัวมั่งคั่งได้

ประเด็นที่บทความนี้ต้องการอธิบายคือ อะไรเป็นปัจจัยผลักดันทำให้เกิดปรากฏการณ์ลูกจีนรักชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งอะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักให้ชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีนเข้าร่วมชุมนุมกับพันธมิตร พร้อมกับประกาศ "อัตลักษณ์ชาติพันธุ์" ของตัวอย่างเปิดเผย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยมีมาก่อนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองระดับชาติ

2.ว่าด้วยอรรถาธิบายปรากฏการณ์ลูกจีนกู้ชาติ

ในเบื้องต้นได้มีนักวิชาการชั้นนำของไทยที่เสนอคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ลูกจีนรักชาติที่น่าสนใจอยู่ 3 ท่านคือ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และเกษียร เตชะพีระ โดยทั้งสามท่านได้อธิบายปรากฏการณ์ลูกจีนรักชาติ แตกต่างกันออกไปดังนี้

นิธิแสดงทัศนะว่าเมื่อเกิดรัฐสมัยใหม่คนจีนไม่ได้ถูกกีดกันออกจากอาณาบริเวณทางการเมืองอย่างหมดจด สิ่งที่ถูกกีดกันออกไปแท้จริงคือ "ความเป็นจีน" โดยเฉพาะอัตลักษณ์จีนซึ่งคือการแสดงและสำนึกตัวตนในทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์จีนจึงไม่มีพื้นที่ในอาณาบริเวณการเมืองไทย อัตลักษณ์จีนเข้าร่วมกับชาติไทยทางการเมืองได้ยาก บรรดาลูกจีนจึงนำอัตลักษณ์จีนเข้าร่วมเชิงพิธีกรรมในพิธีกรรมชาติแทน พิธีกรรมชาติซึ่งเกิดมากขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และเป็นพิธีกรรมที่รัฐไม่ได้เป็นผู้จัดหรือไม่ได้จัดโดยตรง แต่จัดในนามเอกชนไม่ได้กีดกันอัตลักษณ์จีนออกไป โดยพิธีกรรมชาติที่เปิดพื้นที่ให้กับความเป็นจีนนี้มักเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันกษัตริย์ การชุมนุมของพันธมิตรก็นับได้ว่าเป็นพิธีกรรมชาติอย่างหนึ่ง โดยพิธีกรรมนี้ได้เปิดพื้นที่ให้กับการละลายอัตลักษณ์จีนเข้ากับการเป็นพลเมืองของชาติไทยอย่างแนบสนิทผ่านการต่อสู้กู้ชาติ และการเทิดทูนสถาบันกษัตริย์[5]

---

[3]ASTV ผู้จัดการออนไลน์, "พบลูกจีนเมืองชลฯ "รักชาติรักในหลวง" ไหว้พระบรมฉายาลักษณ์ทุกเช้า". *[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา* http://www.manager.co.th/local/viewnews.aspx?NewsID=9540000164487 (26 ธันวาคม 2554).

[4] "อากง อาม่า พา 'ลูกจีนรักชาติ' ชุมนุมคึกคักย่านเยาวราช ไม่เอาแดง ไม่เอาแม้ว" *[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา* http://www.oknation.net/blog/prompzy/2010/04/28/entry-1 (1 พฤษภาคม 2555).

[5] นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ลูกจีนรักชาติ" ***มติชนรายสัปดาห์*** 28, 1461 (15-21 สิงหาคม 2551): 25.

ขณะที่ชัยอนันต์ อธิบายว่าลูกจีนถูกกีดกันออกจากชาติไทยเป็นเวลานาน ความเป็นจีนเป็นขั้วตรงข้ามกับการรักชาติไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การรักชาติไทยกับความเป็นจีนเป็นสิ่งคู่ขนานกันมาโดยตลอด อีกทั้งนับแต่สมัยจอมพลป. พิบูลยสงคราม และช่วงหนึ่งที่จีนแผ่นดินใหญ่กลายเป็นคอมมิวนิสต์ ความเป็นจีนที่ปรากฏในสังคมไทยจึงยิ่งถูกทำให้เป็นปมด้อยไปเสียอีก กว่าที่บรรดาลูกจีนจะภูมิใจกับความเป็นจีนได้ก็ต่อเมื่อจีนเปิดประเทศ ทว่าก็ยังไม่สามารถแสดงความภาคภูมิใจได้อย่างเปิดเผยมากนัก การกระทำของสนธิที่หยิบยกประเด็นความเป็นจีนมาใช้ในการชุมนุมของพันธมิตร ช่วยพลิกปมด้อยให้กลายมาเป็นปมเด่น การประกาศตัวเป็นจีนในการชุมนุมทางการเมืองนี้ ได้นำความเป็นจีนมาเข้าสู่การต่อสู้เพื่อชาติไทย ลบมิติทางการเมืองที่กีดกันลูกจีนออกจากการเป็นส่วนสำคัญของชาติไทย ซึ่งเท่ากับเป็นการปลดเปลื้องพันธนาการทางจิตวิทยาของลูกจีน[6]

ส่วนงานของเกษียรเป็นบทความวิจัยขนาดยาว ต่างจากงานของนิธิ และชัยอนันต์ที่เป็นคอลัมน์ในหน้าหนังสือพิมพ์ ทำให้งานของเกษียรอธิบายปรากฏการณ์ลูกจีนกู้ชาติได้อย่างค่อนข้างละเอียด เกษียรอธิบายความเคลื่อนไหวต่อสู้ระหว่างรัฐกับชาวจีนในเชิงการเมืองวัฒนธรรม เกษียรได้ให้คำอธิบายว่าที่จริงแล้วอุดมการณ์ชาติพันธุ์ไทย (Ethno ideology of Thainess) เป็นวาทกรรมที่ฉวยใช้ชาติพันธุ์มาเป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยที่จริงแล้ววาทกรรมดังกล่าวไม่ได้เบียดขับจีนออกไปอย่างที่เข้าใจกัน ในทางตรงข้ามวาทกรรมนี้ยอมให้มีการกลืนจีนเข้ามาเป็นประโยชน์กับรัฐต่างหาก ในยุคสงครามเย็นการเมืองเป็นเรื่องของชาติพันธุ์ ในบริบทภัยคอมมิวนิสต์คนจีนต้องเลือกระหว่างดำรงอัตลักษณ์ที่จะเป็นจีนแล้วจนต่อไป หรือเป็นไทยแล้วรวยขึ้น ดังนั้นจีนที่เกิดในช่วงทศวรรษ 2490 จึงเผชิญกับความกดดันมาก พวกเขาต้องเผชิญกับ “โรคพร่องความเป็นไทย” (Thai deficiency syndrome) ทำให้ต้องเติมเต็มความเป็นไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ การเปลี่ยนชื่อเป็นไทยเป็นต้น อย่างไรก็ตามอารมณ์ความรู้สึกกดดันข้างต้นได้ระเบิดออกมาหลังบรรยากาศเปิดทางการเมืองช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ลูกจีนต่างแสดงตัว มีการสร้างชุมชนชาติไทยแบบใหม่ แต่ชุมชนชาติไทยที่ถูกสร้างขึ้นก็ไม่ได้ท้าทายรัฐและความเป็นไทยกระแสหลักของรัฐมากนัก เพราะบรรยากาศหลักในช่วงหลังตุลาคม พ.ศ.2516 เน้นการต่อสู้เรื่องชนชั้นมากกว่า ส่วนเรื่องชาติพันธุ์เป็นเรื่องรองลงมา

หลัง พ.ศ.2516 สถานะของกษัตริย์กลับมาโดดเด่น กระฎุมพีจีนก็เพิ่มจำนวนมาก สำหรับกระฎุมพีจีนเหล่านี้การยึดโยงกับกษัตริย์เป็นยาที่แก้โรคพร่องความเป็นไทยได้ดี ด้านรัฐไทยเองก็มีสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับประเทศจีน แม้แต่เชื้อพระวงศ์ก็แสดงบทบาทที่ยอมรับความเป็นจีนมากขึ้น บรรยากาศเหล่านี้เปิดโอกาสให้ลูกจีนแสดงตัว ความเป็นจีนจึงถูกปลดปล่อยโลดแล่นออกมา อาทิ มีการสร้างละครเรื่องลอดลายมังกร การเมืองจึงไม่ใช่เรื่องชาติพันธุ์แล้ว ดังนั้นการโจมตีศัตรูการเมืองว่าไม่ใช่ชาติพันธุ์ไทยจึงไม่ประสบผลสำเร็จ

---

[6] ชัยอนันต์ สมุทวนิช, “ลูกจีนรักชาติ”. *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000097001 (17 สิงหาคม 2551).

อย่างไรก็ตามในยุคปัจจุบันเกิด "กระบวนการทำชาติพันธุ์จีนให้เป็นการเมือง" (Politicization of Chinese ethnic) หลัง พ.ศ. 2540 ทักษิณเป็นลูกจีนที่สั่งสมความมั่งคั่งเป็น "กลุ่มอภิมหาเศรษฐีลูกจีน" (Big business hegemony) ที่ขัดแย้งกับฝ่าย "ทุนเจ้า" ที่มีลูกจีนชนชั้นกลางเป็นพันธมิตร ดังนั้นการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในปัจจุบันจึงเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างลูกจีนรวย (ฝั่งทักษิณ) กับลูกจีนชนชั้นกลางฝั่งพันธมิตร ซึ่งได้ประกาศตนเป็น "ลูกจีนกู้ชาติ"[7]

แม้นักวิชาการทั้งสามท่านจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ลูกจีนรักชาติได้อย่างทรงพลัง ทว่ายังมีช่องว่างในการอธิบายที่พ้นไปจากประเด็นที่ทั้ง 3 ท่านนำเสนอมาดังนี้

งานของนิธิที่กล่าวถึงพิธีกรรมชาติที่จัดโดยเอกชนเปิดโอกาสให้กับการสอดแทรกอัตลักษณ์จีนผ่านพิธีกรรมชาติ มีข้อด้อยอยู่ที่พิธีเป็นการผลิตซ้ำและส่งต่อความหมาย ดังนั้นพิธีกรรมลอย ๆ ไม่สามารถก่อให้เกิดความหมายได้ พิธีกรรมเกิดจากการประสานของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีความหมายอยู่ในสังคมอยู่ก่อนแล้ว พิธีกรรมเพียงแต่ทำให้ความหมายนั้นเป็นรูปธรรมที่สัมผัสจับต้องได้ระดับหนึ่ง จนนำไปสู่การตระหนักรู้ถึงความหมายนั้น กระทั่งนำไปสู่ความคิด ความเชื่อ และการเคลื่อนไหวต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการรับรู้ความหมายที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม ดังนั้นการทำความเข้าใจกระบวนการนิยามความหมายที่ดำรงอยู่ในสังคมที่พิธีกรรมนั้นเกิดขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนงานของชัยอนันต์ที่มองว่าความเป็นจีนและความเป็นไทย (การรักชาติไทย-คำของชัยอนันต์) เป็นสิ่งคู่ขนานกันมาตลอด และมาด่วนสรุปว่าการกระทำของสนธิที่หยิบยกความเป็นจีนมาใช้ในการชุมนุมของพันธมิตร เป็นการปลดเปลื้องพันธนาการทางจิตวิทยาของลูกจีน นำพาลูกจีนสู่การต่อสู้เพื่อชาติไทยและเป็นส่วนสำคัญของชาติไทย คำอธิบายดังกล่าวมีข้อด้อยตรงที่เป็นการให้น้ำหนักความสำคัญกับการฉวยใช้ประเด็นชาติพันธุ์เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของสนธิว่ามีคุณูปการต่อการปลดเปลื้องลูกจีน และยังเป็นการมองที่ขาดพลวัต กล่าวคือชัยอนันต์มองไม่เห็นความเคลื่อนไหวของลูกจีน ที่ต่อสู้เพื่อนิยามตัวตนมาโดยตลอดก่อนที่สนธิจะฉวยใช้ประเด็นชาติพันธุ์เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองด้วยซ้ำ

ส่วนงานของเกษียรนั้น แม้จะอธิบายได้ดีด้วยการนำเสนอประเด็น อุดมการณ์ชาติพันธุ์ไทย โรคพร่องความเป็นไทย และกระบวนการทำชาติพันธุ์จีนให้เป็นการเมือง แต่ในส่วนของการตอบคำถามว่าเหตุคำว่าลูกจีนรักชาติหรือลูกจีนกู้ชาติ จึงมีพลังในการเคลื่อนลูกจีนจำนวนมากให้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นยังขาดความละเอียดซับซ้อนในการอธิบาย เนื่องจากการทำความเข้าใจประเด็นดังกล่าวจำต้องพิจารณาโดยเน้นให้ความสำคัญกับกระบวนการก่อตัวและการให้ความหมายของความเป็นจีนในสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อนในแต่ละยุคสมัย และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อสำนึกในตัวตนของลูกจีนอย่างไร

---

[7] Kasian Tejapira, "The misbehaving jeks: the evolving regime of Thainess and Sino-Thai Challenges", *Asian Ethnicity* 10, 3 (October 2009) : 263-283.

กล่าวโดยสรุปบทความทั้งสามชิ้นยังขาดการอธิบายที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อนในเรื่องสำนึกประวัติศาสตร์ของลูกจีน หรือคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการผลักให้ลูกจีนชนชั้นกลางเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับพันธมิตรจนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ลูกจีนรักชาติ เนื่องด้วยการสร้างประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์จีนในไทยทั้งโดยรัฐและลูกจีนเองมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมสร้างจิตสำนึกประวัติศาสตร์ (Historical consciousness) ซึ่งก็คือความทรงจำเกี่ยวกับตัวตนของบรรดาลูกจีน ความทรงจำนี้มีส่วนสำคัญในการสร้างจินตนาการต่อสังคมในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทำให้บรรดาลูกจีนมีความทรงจำเกี่ยวกับตัวตนของพวกเขาและสังคมไทยร่วมกันแบบหนึ่ง กระทั่งนำไปสู่การเกิดจินตภาพต่อสังคมและการจัดความสัมพันธ์ภายในสังคมตามความทรงจำที่พวกเขายึดถือ ขณะเดียวกันภายใต้บริบทที่ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์จีนถูกสร้างขึ้นนี้ บรรดาลูกจีนที่เติบโตขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวยังถูกหล่อหลอมจากบริบทแวดล้อมทางการเมืองและสังคมที่ประชาธิปไตยในไทยถูกช่วงชิงสร้างความหมายชุดหนึ่งขึ้น จนทำให้บรรดาลูกจีนที่เติบโตมาในช่วงเวลาดังกล่าว รับรู้ถึงตัวตนและความหมายของประชาธิปไตยชุดหนึ่งที่ฝังรากลงไปในโลกทัศน์ทางการเมืองของพวกเขา กระทั่งกลายเป็นพลังผลักดันให้พวกเขาออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองจนเกิดเป็นปรากฏการณ์ลูกจีนรักชาติ

3.ใครว่าจีนสยามไร้ราก? : ประวัติศาสตร์การก่อร่างสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ของจีนสยาม

การเขียนประวัติศาสตร์ของจีนสยามหรือคนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นความทรงจำร่วมกันนั้น กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2510 โดยก่อนหน้านั้น ไม่ปรากฏการเขียนเรื่องเล่าเกี่ยวกับตัวตนและอดีตของจีนสยามที่ผูกโยงจีนสยามทั้งหมดไว้ด้วยกัน ด้วยก่อนหน้าที่จีนแผ่นดินใหญ่จะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ.2492 คนจีนในไทยจำนวนมากยังหวังเพียงมาสร้างเนื้อสร้างตัวเป็นเจ้าสัวในเมืองไทยก่อนที่จะเดินทางไปใช้ชีวิตบั้นปลายที่ประเทศจีน ทั้งยังนิยมส่งลูกหลานไปเรียนที่ประเทศจีนในช่วงหนึ่งของชีวิต[8]

อย่างไรก็ตาม นับแต่ปี พ.ศ.2492 เป็นต้นมาการเดินทางไปกลับระหว่างไทยกับจีนไม่สามารถกระทำได้อีกต่อไป คนจีนจำต้องตั้งรกรากอย่างถาวรในประเทศไทย ลูกจีนที่เกิดและเติบโตในแผ่นดินไทยในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นลูกจีนกลุ่มแรกที่เติบโตขึ้นภายใต้บริบทที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อนหน้าอย่างสิ้นเชิง

ครั้นเมื่อตัดสินใจตั้งรกรากบนแผ่นดินไทย บริบทของสงครามเย็นและการขึ้นสู่อำนาจของเผด็จการทหารที่ครองอำนาจอย่างยาวนานจากจอมพลป. พิบูลสงครามเรื่อยมาจนถึงระบอบสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่สิ้นสุดลงในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ก็ส่งผลให้คนจีนในสังคมไทยจำต้องปรับตัวอย่างขนานใหญ่ ด้วยรัฐไทยมองคนจีนผ่านแว่นที่ให้ความสำคัญต่อปัญหาความมั่นคงของชาติซึ่งเต็มไปด้วยความหวาดระแวง

---

[8]เกี่ยวกับประเด็นรูปแบบวงจรชีวิตดังกล่าวโปรดดู จี. วิลเลียม สกินเนอร์, ***สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์***, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529).

ต่อภัยคอมมิวนิสต์ ในขณะเดียวกันอุดมการณ์ชาตินิยมตามคติเชื้อชาตินิยมก็ทำให้คนจีนอยู่ในฐานะที่เป็น "คนอื่น" (The other) ไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยและสังคมไทย

ความเป็นจีนถูกทำให้เป็นปมด้อยและสิ่งที่น่ารังเกียจ ภาพที่ปรากฏตามหน้าสื่อในช่วงทศวรรษ 2490 – ทศวรรษ 2510 มักมองความเป็นจีนในเชิงลบ อาทิ เป็นภัยคอมมิวนิสต์ อาชญากร สกปรก ไร้วัฒนธรรม[9] ภายใต้บริบทดังกล่าวบรรดาลูกจีนที่ได้รับการศึกษาในระบบการศึกษาแบบไทยที่ปลูกฝังชาตินิยมไทย จึงเลือกที่จะถอยห่างออกจากความเป็นจีนอันเป็นปมด้อยด้วยการเปลี่ยนชื่อแซ่ เป็นชื่อนามสกุลแบบไทย พร้อมทั้งเติมเต็มความเป็นไทยให้กับตนเองเพื่อลบปมด้อยดังกล่าว

พวกเขาถูกหล่อหลอมจากรัฐและสังคมไทยที่พยายามเบียดขับความเป็นจีนเพื่อผนวกรวมใส่ความเป็นไทยให้พวกเขากลายมาเป็นคนไทย ผ่านการเรียนประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยที่ทำให้เชื่อว่าพวกเขาเป็นไทยมีอดีตที่สืบสาวได้ไปไกลถึงสุโขทัยหรืออยุธยา แต่ความเป็นจริงที่ว่าบรรดาผู้ปกครองของเขาเพิ่งอพยพมาจากจีนไม่นานนี้กลับขัดแย้งกับความทรงจำที่รัฐและสังคมไทยพยายามปลูกฝังให้กับพวกเขา ทำให้บรรดาลูกจีนเหล่านี้ไม่มีที่ทางเป็นของตนเองและไม่สามารถเชื่อมต่อกับอดีตได้อย่างลงตัว

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ภายหลังประสบความสำเร็จ มีสถานะทางสังคมที่สูงส่งในสังคมไทยได้เล่าถึงชีวิตของเขาในช่วงวัยเด็กราวทศวรรษ 2470-ทศวรรษ 2480 ว่า

> "เพราะชื่อเราก็เป็นจีน นามสกุลก็เป็นจีน เพื่อน ๆ ที่โรงเรียนก็ล้อว่าเป็นเจ๊ก เขาตั้งฉายาต่าง ๆ ให้เจ็บอาย เช่น เรียกผมว่าไอ้ตี๋ เวลาเตี่ยต้องลงชื่อรับทราบรายงานความประพฤติและผลสอบในสมุดประจำตัวนักเรียน เตี่ยก็เขียนภาษาไทยไม่ได้ ต้องลงชื่อภาษาจีน ก่ำมีความอายเรื่องนี้มากกว่าผม ตอนหลัง ๆ ถึงกับปลอมลายมือเตี่ยเขียนเป็นภาษาไทย และเปลี่ยนชื่อให้เป็นไทยเสร็จ เตี่ยเป็นลูกชายคนที่สามของปู่ ใคร ๆ เรียกว่า "ซา" ก่ำ ก็เปลี่ยนให้เป็น "สา" ฟังดูแล้วเป็นชื่อไทย อยู่โรงเรียน เราทั้งสองพยายามนักที่จะให้เพื่อน ๆ รับเราว่าเป็นคนไทย พอกลับมาบ้านและโดยเฉพาะไปหาลุงกับเตี่ยที่แพปลา บรรดาญาติทางเตี่ยที่มาร่วมทำงานหากินกับลุงก็มักจะล้อเลียนพวกเราว่า กลายเป็นคนไทยไปเสียแล้ว พูดภาษาจีนก็ไม่ชัด กลายเป็น "ฮวนเกี๊ย" คือลูกชาวป่าเถื่อน เรายังเด็กอยู่รู้สึกอึดอัดเป็นกำลัง เพราะโดนขนาบทั้งสองด้าน ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน"[10]

---

[9] รายละเอียดเพิ่มเติมใน สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์, "ชีวิตสามัญชนจีนในกรุงเทพฯ ระหว่างพ.ศ. 2500-2517" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.

[10] ป๋วย อึ๊งภากรณ์, ***สันติประชาธรรม*** (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2516), 7-8; ก่ำคือพี่ชายคนที่สามของป๋วย ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นอำพล

การเบียดขับความเป็นจีนนี้ทวีความเข้มข้นขึ้นในช่วงทศวรรษ 2490- ทศวรรษ 2510 ภายหลังจีนกลายเป็นคอมมิวนิสต์ บรรดาคนจีนจำเป็นต้องผ่อนคลายแรงกดดันด้วยการเติมเต็มโรคพร่องความเป็นไทยที่ตนประสบผ่านการเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับองค์ประกอบของ "ความเป็นไทย" อาทิ ผู้จัดการธนาคารเชื้อสายจีนรายหนึ่งในตลาดพลูซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ แต่กลับแสดงตัวว่าเป็นไทยโดยการตั้งพระพุทธรูปไว้ในธนาคาร[11] ทว่าสาหรับสามัญชนจีนรุ่นลูกแล้วทางออกกลับดูไม่ง่ายนัก เนื่องจากขณะที่คนรุ่นพ่อแม่ต้องการให้พวกเขาธำรงอัตลักษณ์จีนไว้ให้ได้มากที่สุด แต่รัฐและสังคมไทยกลับเรียกร้องให้พวกเขาเปิดรับความเป็นไทยพร้อมไปกับการละทิ้งอัตลักษณ์จีน สภาวะดังกล่าวก่อให้เกิดความตึงเครียดอย่างรุนแรงในกลุ่มสามัญชนจีนรุ่นลูกกระทั่งในบางกรณีนำไปสู่พฤติกรรมต่อต้านรัฐและสังคม

อย่างไรก็ตามลึก ๆ บรรดาลูกจีนก็ยังคงสำนึกใน "ความเป็นจีน" ของตน และคาดหวังว่าจะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ กระทั่งประสบความสำเร็จในชีวิตได้ เฉกเช่น ป๋วย อึ๊งภากรณ์ลูกจีนที่ต้องเผชิญกับภาวะกลืนไม่เข้าคลายไม่ออกเช่นกัน ทว่าภายหลังกลับสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวจนเป็นที่นับหน้าถือตาในสังคมไทย ผ่านการดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลกล่าวถึงการที่เขายึด ป๋วย อึ๊งภากรณ์เป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมว่า

> "ในฐานะลูกจีนที่พ่อแม่อพยพมาจาก "แผ่นดินใหญ่" ชื่อของอาจารย์ยิ่งมีความหมายต่อผมยิ่งกว่าลายเซ็นในธนบัตร เพราะอาจารย์เป็นเหมือน "ฮีโร่" ของครอบครัว ผมยังจำได้ดีว่าเรื่องของอาจารย์เป็นตำนานสอนใจที่แม่คอยเล่าให้ฟังตอนเด็ก ๆ ไม่ใช่ในฐานะลูกจีนที่ "ได้ดิบได้ดี" เท่านั้น .... อาจารย์ป๋วยเป็นความภูมิใจของเด็กลูกจีนอย่างเราอีกอย่างหนึ่ง เพราะอาจารย์กล้ายืนยันใช้ชื่อแบบ "เจ๊ก" ที่เตี่ยตั้งให้ สมัยที่ผมโตขึ้นมาในยุคสฤษดิ์-ถนอม ความเป็น "ลูกเจ๊ก" เป็นปมด้อยอย่างหนึ่ง"[12]

นอกจากนี้สำนึกในความเป็นจีนที่มีอยู่ลึก ๆ นี้ยังแสดงออกผ่านการจัดนิทรรศการจีนแดงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงตรุษจีนของปี พ.ศ.2517 แม้ว่าพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ยังมีผลบังคับใช้อยู่ และการจัดนิทรรศการดังกล่าวก็ถือเป็นเรื่องผิดกฎหมาย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยท่านหนึ่งได้ออกมาปรามการจัดนิทรรศการ ทว่านักศึกษาซึ่งจำนวนไม่น้อยซึ่งเป็น

---

[11] Chester F. Galaska, "Continuity and change in Dalat Plu : A Chinese Middle Class Business Community in Thailand," Ph.D.diss., Syracuse University, 1969, 157.

[12] สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, ***ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง : รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา*** (กรุงเทพฯ : 6 ตุลารำลึก, 2544), 216.

ลูกจีนก็ยังคงดำเนินการจัดนิทรรศการระหว่างวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2517 - 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2517[13] ซึ่งตรงกับช่วงเทศกาลตรุษจีน การจัดนิทรรศการดังกล่าวมีผู้เข้าร่วมอย่างแน่นขนัดเป็นประวัติการณ์และส่วนมากเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีน[14]

เพื่อที่จะสร้างพื้นที่ให้กับตนในสังคมไทย นอกจากการยอมรับความเป็นไทยแล้ว ในปลายทศวรรษ 2510 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่รัฐไทยเริ่มหันมาสานสัมพันธ์กับจีนแดงตามการเปลี่ยนแปลงท่าทีทางการทูตของสหรัฐอเมริกา นักเขียนลูกจีนสองคนได้เขียนนิยายยอดนิยม 2 เรื่องซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพลิกผันนิยามความเป็นจีนใหม่ อีกทั้งนิยายทั้งสองเรื่องนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการก่อโครงเรื่องให้กับประวัติศาสตร์ของคนไทยเชื้อสายจีน

3.1 จดหมายจากเมืองไทย และอยู่กับก๋ง : หน่อเชื้อประวัติศาสตร์จีนสยาม

ช่วงทศวรรษ 2510 สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติแทนที่สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ซึ่งรวมไปถึงการดำรงตำแหน่งสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติซึ่งเป็นตำแหน่งที่สงวนไว้สำหรับประเทศมหาอำนาจ สภาพการณ์ดังกล่าวได้ปลุกเร้าและพลิกสถานะ “ความเป็นจีน” ในสังคมไทยที่เป็นปมด้อยให้เริ่มมาเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ต่อมาการเดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนของประธานาธิบดีนิกสันในปีพ.ศ.2515 ซึ่งนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ทางการทูตและการรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ยิ่งทำให้วาทกรรม “ปีศาจจีนแดง” ที่รัฐและสังคมไทยสร้างขึ้นเสื่อมมนต์ขลังลง

รัฐบาลไทยเริ่มปรับท่าทีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งผู้นำเผด็จการทหารเคยตราหน้าว่าเป็นภัยคุกคามต่อรัฐไทย กลางปี พ.ศ.2515 จอมพลถนอมได้ตัดสินใจริเริ่มการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนโดยการส่งนักปิงปองไทยไปแข่งขันที่ปักกิ่งเช่นเดียวกับที่สหรัฐอเมริกาได้ริเริ่มไปก่อนหน้า รัฐบาลเผด็จการของจอมพลถนอมได้เริ่มวางขั้นตอนในการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเป็นทางการ ทว่าการล่มสลายของรัฐบาลเผด็จการ เนื่องจากการลุกขึ้นสู้ของประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ก็ทำให้รัฐบาลจอมพลถนอมไม่สามารถดำเนินการตามแผนการที่วางไว้ได้ รัฐบาลชุดต่อมาซึ่งนำโดยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ได้สานต่อการปรับความสัมพันธ์กับจีน โดยเหตุการณ์วิกฤตการณ์น้ำมันโลกซึ่งส่งผลกระทบต่อไทยอย่างรุนแรงมีส่วนสำคัญทำให้การปรับความสัมพันธ์ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เมื่อไทยทราบว่าจีนมี “น้ำมันการเมือง” ที่จะขายให้กับไทย รัฐบาลไทยได้ติดต่อขอซื้อน้ำมันจากจีน ทั้งที่ในขณะนั้นมีกฎหมายห้ามการค้าสินค้าทุกชนิดกับจีนรวมทั้งสินค้ายุทธปัจจัย โดยทางฝ่ายจีนได้ตกลงขายน้ำมันดีเซล

---

[13] หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, *B 5.2.2/11* เรื่องคำให้การพยานโจทก์เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของนักศึกษา (สรุปผลการสดับตรับฟังเรื่อง “การจัดนิทรรศการจีนแดง” ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

[14] หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ***ก/ป5/2517/13*** บัญชีประมวลข่าวและเหตุการณ์สำคัญ พ.ศ.2517 เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : นิทรรศการจีนแดงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ชาวไทย 24 มกราคม 2517).

หมุนเร็วซึ่งนับเป็นสินค้ายุทธปัจจัยให้กับไทยจานวน 50,000 ตันในราคามิตรภาพ การเจรจาซื้อน้ำมันที่ประสบความสำเร็จมีผลให้รัฐบาลจำต้องออกพระราชบัญญัติแก้ไขประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53 ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2502 ซึ่งห้ามการค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นการด่วนในเดือนมกราคม พ.ศ. 2517 เพื่อให้องค์การเชื้อเพลิงนำน้ำมันจากจีนเข้าประเทศได้โดยไม่ผิดกฎหมาย[15]

สถานภาพของจีนในเวทีโลกที่เปลี่ยนแปลงไปนับแต่ต้นทศวรรษ 2510 รวมทั้งการปรับท่าทีทางการทูตและการพึ่งพาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของรัฐไทยด้วยการขอซื้อน้ำมันในราคามิตรภาพจากจีน ส่งผลให้สานึกใน “ความเป็นจีน” ที่ถูกกดทับมาโดยตลอดของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในไทยกล้าแข็งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ปรากฏการณ์การล้มรัฐบาลโดยประชาชนซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทยได้กระตุ้นเร้าความเชื่อมั่นในอำนาจของสามัญชนให้แผ่ซ่านไปทั่ว ขณะเดียวกันแกนนำของการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 คือนักศึกษาจำนวนมากกว่าครึ่งล้วนเป็นลูกหลานจีน[16] บรรยากาศเปิดทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ส่งผลให้สิ่งต่าง ๆ ที่ถูกกดทับมาตลอดในยุคเผด็จการทหาร รวมทั้งเรื่องจีนถูกนำมาถกเถียงอย่างเปิดเผยและเข้มข้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

สิ่งพิมพ์ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับจีนที่ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ.2500-2515 รวม 16 ปี มีจำนวนเพียง 114 ชิ้น ทว่าระหว่าง พ.ศ. 2516-2518 เพียงแค่ 3 ปี จำนวนสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับจีนที่ถูกผลิตขึ้นในช่วงนี้กลับสูงถึง 176 ชิ้น[17] ภาพตัวแทนของจีนที่ถูกนำเสนอในช่วงนี้มักเป็นภาพอุดมคติที่ได้จากเอกสารทางการของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีการแปลออกมาเผยแพร่ สังคมจีนคอมมิวนิสต์ภายใต้อุดมการณ์ “ความคิดของเหมา” ได้กลายมาเป็นตัวแบบที่คนหนุ่มสาวในยุคนั้นใฝ่ฝัน และต้องการให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ค่านิยมต่าง ๆ เช่น ความเท่าเทียม ความเสียสละ จิตใจรับใช้ประชาชน การทำงานเพื่อส่วนรวม ตลอดจนบทบาทของสตรีในการสร้างสรรค์สังคมทำให้หนุ่มสาวในรั้วมหาวิทยาลัยต่างนิยมยกย่องสาธารณรัฐประชาชนจีน ภาพตัวแทนของจีนได้ถูกเปลี่ยนจาก “ปีศาจจีนแดง” มาเป็น “นักบุญ” ในเวลาอันรวดเร็ว[18]

---

[15] เขียน ธีระวิทย์, ***ความสัมพันธ์ไทยกับจีนในทรรศนะของคนไทย*** (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), 16-17; “ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 53” ใน ***ราชกิจจานุเบกษา*** เล่ม 76 ตอนที่ 11, 17 มกราคม พ.ศ. 2502, ฉบับพิเศษ, 3-4.

[16]วรศักดิ์ มหัทธโนบล, “จีนสยามในความสัมพันธ์ไทย-จีน” ใน ***จักรวาลวิทยา : บทความเพื่อเป็นเกียรติแก่ นิธิ เอียวศรีวงศ์***, บก. ธเนศ วงศ์ยานนาวา (กรุงเทพฯ : มติชน, 2549), 307.

[17] ตัวเลขนี้เกิดจากการคิดคำนวณโดยอาศัยรายชื่อสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏใน เขียน ธีระวิทย์, ***ทรรศนะของคนไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น*** (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), 110-126.

[18] จุลชีพ ชินวรรโณ, ***พัฒนาการจีนศึกษาในประเทศไทย : ค.ศ.1971-1984*** (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), 16.

บรรยากาศทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ ทำให้การบอกเล่าเรื่องราวและแสดงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนทำได้ง่ายขึ้น ในปีพ.ศ.2516 มีการตีพิมพ์หนังสือ *สันติประชาธรรม* ของป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งขณะนั้นกล่าวได้ว่ามีสถานภาพเป็นบุคคลสำคัญในสังคมไทย อัตชีวประวัติในบทแรกของหนังสือได้กล่าวถึงความเป็นจีนของป๋วยอย่างละเอียด ขณะเดียวกันป๋วยยังได้ใช้พื้นที่หน้ากระดาษในการแก้ต่างนิยามความเป็นจีนเสียใหม่เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับลูกจีนดังนี้

> "ปัญหาเรื่องลูกจีนในประเทศไทยนั้น พวกเราโดยมากมักจะมองไปในทำนองว่าลูกจีนเป็นตัวปัญหา หาได้คำนึงไม่ว่าลูกจีนนั้นก็มีปัญหาของตัวอยู่ เพราะถูกอัดก๊อปปี้ทั้งด้านไทยและด้านจีน ผมคิดว่าปัญหาของลูกจีนนั้น ถ้าเราแก้ไขให้แล้ว จะช่วยแก้ไขป้องกันปัญหา เรื่องลูกจีนสำเร็จไปด้วยในตัว สำหรับผมเอง แม่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้เสร็จ ด้วยคาถาที่ว่า เกิดเมืองไทย อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ต้องจงรักภักดีต่อไทย แม้จะถูกเย้ยหยันต่อว่า...แม่เองก็ชื่อจีน มีเชื้อจีนและพูดภาษาจีนได้คล่อง รู้ขนบธรรมเนียมจีนดี เช่น เส้นไหว้ปู่ย่าตายายพระภูมิเจ้าที่แบบจีน นั่นเป็นเรื่องของครอบครัวของสังคม ไม่ใช่เรื่องสัญชาติ และความจงรักภักดี ซึ่งต้องเป็นของไทยเด็ดขาด"[19]

อย่างไรก็ตามการสื่อสารกับสังคมไทยในวงกว้าง เพื่อเปลี่ยนเรื่องเล่าปลีก ๆ ของลูกจีนแต่ละบุคคล (อาทิ เรื่องเล่าของป๋วย) เป็นสำนึกร่วมที่ครอบคลุมอารมณ์ความรู้สึกของลูกจีน และยังสามารถสื่อสารส่งต่อไปยังคนไทยทั่วไปเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพลิกผันนิยามความหมายของความเป็นจีนที่ทรงพลัง การเปลี่ยนเรื่องเล่าปลีก ๆ สู่สำนึกร่วมที่แผ่ไปอย่างไพศาลนี้ เกิดขึ้นผ่านวรรณกรรมซึ่งเป็นสื่อที่สามารถกระจายสู่สามัญชนทั่วไป ทั้งยังสามารถชักจูง เร้าอารมณ์ความรู้สึกได้ดีกว่างานวิชาการ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการนี้คือ โบตั๋น และ หยก บูรพา นักเขียนลูกจีนซึ่งเกิดและเติบโตขึ้นในสังคมไทยช่วงหลังจีนแผ่นดินใหญ่กลายเป็นคอมมิวนิสต์ งานของนักเขียนทั้งสองคนนี้ยังเป็นหน่อเชื้อสำคัญของการสร้างประวัติศาสตร์ของคนไทยเชื้อสายจีนอย่างเป็นระบบอีกด้วย

สุภา สิริสิงห ซึ่งใช้นามปากกาในการเขียนงานเรื่อง *จดหมายจากเมืองไทย* ว่า โบตั๋น เกิดเมื่อปี พ.ศ.2488[20] นิยายเรื่องจดหมายจากเมืองไทยของโบตั๋นเริ่มตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ในสตรีสารระหว่างปีพ.ศ.2511-2512 และได้รับรางวัลวรรณกรรมดีเด่นจากองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียง

---

[19] ป๋วย อึ๊งภากรณ์, ***สันติประชาธรรม***, 8.

[20] "คำประกาศเกียรติคุณ". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://art.culture.go.th/index.php?case=artistDetail&art_id=39&page=&side=book&detail=biography (1 พฤษภาคม 2555); "สุภา สิริสิงห". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://th.wikipedia.org/wiki/สุภา_สิริสิงห (1 พฤษภาคม 2555).

ใต้ เรียกกันว่า “รางวัลซีโต้”หรือ รางวัล “ส.ป.อ.” ประจำปีพ.ศ.2512[21] ทั้งที่เป็นวรรณกรรมแหวกแนว กล่าวคือเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกที่มีตัวละครเอกเป็นคนจีนในไทย และมีเนื้อหาสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่และความคิดจิตใจของคนจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่และครอบครัวจีนที่เกิดในแผ่นดินไทย หลังจากนั้นจดหมายจากเมืองไทยถูกนำมาตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปีพ.ศ.2513 และกระทั่งถึงปัจจุบันมีการตีพิมพ์นิยายเรื่องนี้หลายครั้ง เฉพาะช่วงทศวรรษ 2510 ที่นิยายเรื่องนี้เริ่มปรากฏขึ้นครั้งแรกมีการตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์บรรณกิจถึง 5 ครั้งคือ ตีพิมพ์ 3 ครั้งในปีพ.ศ.2513 และตีพิมพ์อีก 2 ครั้งในปีพ.ศ.2514 และพ.ศ.2518 ตามลำดับ นอกจากนี้จดหมายจากเมืองไทยยังกลายเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับนักเรียนมัธยม

เมื่อพิจารณาจากจำนวนพิมพ์และการถูกกำหนดให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับนักเรียนแล้ว กล่าวได้ว่านิยายเรื่องนี้มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างมโนทัศน์ความเป็นจีนและคนจีนในสังคมไทย ทั้งต่อคนไทยทั่วไปและบรรดาลูกจีน ที่เข้าสู่ระบบการศึกษาแบบไทยซึ่งต้องผ่านการอ่านนิยายเรื่องนี้

จดหมายจากเมืองไทยฉบับพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2513

ตัวละครเอกของนิยายเรื่องนี้เป็นชาวจีนชื่อ ตัน ส่วงอู๋ ซึ่งเดินทางจากจีนแผ่นดินใหญ่มาในสภาพเสื่อผืนหมอนใบ ทว่าด้วยความขยันขันแข็ง ตัน ส่วงอู๋ ก็สามารถผลิกฐานะมาเป็นเจ้าสัวได้ ดังปรากฏภาพ ตัน ส่วงอู๋ ในฐานะภาพตัวแทนคนจีนที่ขยันขันแข็ง ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา จดหมายจากเมืองไทยเป็นนิยายที่มีความสมจริงโดยมีฉากของเรื่องอยู่ในช่วงเวลาระหว่างพ.ศ.2488-2508 ทั้งยังสะท้อนทรรศนะสภาพสังคมและแนวคิดของคนจีนในไทยได้อย่างเด่นชัด แม้ในต้นเรื่องตัน ส่วงอู๋จะมีทัศนะดูหมิ่นคนไทย ทว่าท้ายที่สุดเมื่อตัน ส่วงอู๋ ผ่านประสบการณ์เจ็บปวด เขาก็เริ่มเข้าใจชีวิตและสังคมไทยมากขึ้น กระทั่งนำไปสู่การเข้าใจและเปลี่ยนทัศนคติต่อคนไทย ตัน ส่วงอู๋ เผชิญปัญหาลูกชายทำเรื่องเหลวแหลก ประชดและต่อต้าน การเลี้ยงดูครอบงำแบบเผด็จการของพ่อ จนหนีไปใช้ชีวิตกับหญิงพาร์ตเนอร์ที่เป็นโสเภณีขาย

[21] “ประวัติ.. โบตั๋น”. *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.praphansarn.com/new/c_writer/detail.asp?ID=22 (10 มิถุนายน 2553).

ตัว แต่ลูกสาวคนเล็กกลับขยันขันแข็ง เล่าเรียนสูง จนช่วยทำบัญชีให้พ่อได้ ทว่าลูกสาวคนเล็กกลับแต่งงานกับผู้ชายไทยที่พ่อเกลียด แต่เขยคนไทยนี้กลับเป็นคนมีอุดมคติ มีอาชีพเป็นครูจบการศึกษาระดับปริญญาโท เป็นคนรักศักดิ์ศรีและหยิ่งในเกียรติ ไม่ยอมรับเงินช่วยเหลือจากพ่อตาเลยสักบาท สุดท้ายเมื่อตัน ส่วงอู๋ ตัดสินใจเลิกกิจการค้า แบ่งมรดกให้ลูกชายและลูกสาวเกือบหมดนั้น ก็ไม่มีลูกคนไหน เหลียวแลเลี้ยงดู จนลูกสาวคนเล็กและลูกเขยคนไทยต้องรับตัวไปอยู่ด้วย ในชุมชนเล็ก ๆ ของกลุ่มคนไทย ตัน ส่วงอู๋ จึงได้เรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของคนไทยลึกซึ้งยิ่งขึ้น[22]

ส่วนนักเขียนอีกคนคือ เฉลิมศักดิ์ รงคผลิน ซึ่งใช้นามปากกาว่า หยก บูรพา เกิดเมื่อปีพ.ศ.2490[23] ได้เขียนนิยายเรื่องอยู่กับก๋ง ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสารฟ้าเมืองทองรายเดือนในปีพ.ศ.2519 โดยตีพิมพ์เดือนละบท อยู่กังก๋งได้รับรางวัลนิยายดีเด่นในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปีพ.ศ.2519[24] และยังได้รับการตีพิมพ์ร่วมเล่มครั้งแรกในปีพ.ศ.2519 ต่อมาได้ถูกนำมาเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาสาหรับนักเรียนมัธยม สร้างเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์หลายครั้ง

อยู่กับก๋ง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ.2520 และโปสเตอร์เมื่อครั้งถูกสร้างเป็นภาพยนตร์ พ.ศ.2522

อยู่กับก๋งให้ภาพชีวิตของสามัญชนจีนที่มีฐานะยากจน อาศัยอยู่ในชนบท ผ่านตัวละครเอกคือ หยก ซึ่งอาศัยอยู่กังก๋ง ชาวจีนผู้อพยพจากจีนมาในสภาพเสื่อผืนหมอนใบ นิยายเรื่องอยู่กับก๋งมีส่วนสำคัญในการสร้างจินตภาพในแง่บวกต่อกลุ่มชาติพันธุ์จีนในไทยเช่นเดียวกับจดหมายจากเมืองไทย โดยอยู่กับก๋งจะเน้นภาพของ กลุ่มชาติพันธุ์จีนในไทยที่มีคุณธรรม ขยันขันแข็ง ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา อาทิ

> ก๋งเพียรสอนให้ฉันยอมรับความเป็นจริงของชีวิต มีความมั่นใจในตัวเอง และเข้มแข็งต่อการบุกบั่นเพื่อความอยู่รอด... ก๋งก็เหมือนคนจีนรุ่นก่อน ๆ ที่รอนแรมมาจากแผ่นดินใหญ่ไปทั่วสารทิศเพื่อหาที่ลงหลักปักฐานใหม่ โดยมีความอดทนอดออมเป็นที่ตั้ง "คนที่เขารวยได้น่ะ เพราะเขามีโอกาส

---

[22] โบตั๋น, ***จดหมายจากเมืองไทย*** (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2542).

[23] "ประวัติ...เฉลิม รงคผลิน". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.praphansarn.com/new/c_writer/detail.asp?ID=229 (1 พฤษภาคม 2555).

[24] "หยก บูรพา...งานนักเขียนคือการสร้างอนุสาวรีย์ให้ตัวเอง". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.praphansarn.com/new/c_talk/detail.asp?ID=139 (10 มิถุนายน 2553).

และความสามารถ…" ถึงก๋งจะเป็นคนแก่และเติบโตมาในสังคมเก่าคร่าครึในสายตาของคนรุ่นใหม่ก็จริง แต่ไม่เคยเลยที่ก๋งจะเน้นให้ฉันฝังใจ ในเรื่องลิขิตของพรหมที่เราจับต้องไม่ได้ "ไม่ใช่ว่าดวงดีแล้วจะร่ารวยได้ ก่อนจะสร้างตัว ได้สำเร็จเขาจะต้องผ่านการทำงานอย่างหนักมาแล้วด้วย รู้จักหาเงิน รู้จักเก็บงา รู้จักคิดหาช่องทางต่อทุน ฐานะของเขาจึงเป็นปึกแผ่นขึ้นมาได้... ไม่มีใครโชคดีถึงกับนอนขี้เกียจอยู่ข้างถนนแล้วเทวดาจะโยนถึงเงินลงมาให้ถึงหน้าตัก...จำไว้"[25]

นิยายทั้งสองเรื่องเป็นการพลิกการรับรู้เกี่ยวกับคนจีนในไทย ก่อนหน้านิยายทั้งสองเรื่องนี้จะปรากฏขึ้น ภาพตัวแทนของคนจีนในไทยมักจะปรากฏในรูปของตัวละครที่ไม่มีสกุลรุนชาติ ด้อยในด้านกิริยามารยาท และมักมีฐานะเป็นเพียงตัวประกอบของเรื่อง และถึงแม้จะมีภาพจีนชนชั้นผู้ดีปรากฏอยู่ในนิยายบ้าง แต่ชนชั้นผู้ดีจีนเหล่านั้นก็มักปรากฏเป็นผู้ดีใหม่ที่ไม่มีสกุลรุนชาติ มีแต่เงินหาใช่ผู้ดีแท้จริง[26]

นอกจากการพลิกภาพการรับรู้คนเกี่ยวกับคนจีนในไทยแล้ว นิยายทั้งสองเรื่องยังสอดแทรกอุดมการณ์แบบราชาชาตินิยม[27] ซึ่งเน้นความสำคัญของกษัตริย์ต่อชาติไทยลงในเนื้อหา ในจดหมายจากเมืองไทยปรากฏฉากที่ ตัน ส่วงอู๋กล่าวเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ อาทิ

"กษัตริย์ทุกพระองค์ทรงมานะบากบั่นเพื่อสร้างชาติ ท่านทำงานโดยมิรู้เหน็ดเหนื่อย หาเวลาพักสบายมิได้เลย แต่ลูกหลานของพระองค์พากันหยุดงานฉลอง เพื่อระลึกถึงคุณของ พระองค์โดยมิทำตัวให้เป็นประโยชน์ในวันนั้น...ลูกคิดว่าแทนที่จะหยุดงาน แต่ทางาน ให้มากขึ้นจะมิเหมาะกว่าหรือ... พระปิยมหาราช ท่านเลิกทาส ประชาชนฉลอง พระราชกรณียกิจล้วนแต่มีคุณค่าสรรเสริญ กันไปโดยมิมีผลอันใดเกิดขึ้น เด็กทุกคนรู้อยู่แล้วว่า พระองค์ประเสริฐ ทำไมไม่สอนให้เด็กทำความดีเป็นการบูชาพระองค์ท่าน แทนที่จะเอา แต่บูชาด้วยพวงมาลา ดอกไม้ ธูปเทียน และวาจา ปฏิบัติบูชาวิเศษกว่าเป็นไหน ๆ "[28]

ส่วนอยู่กับก๋งนั้นได้เน้นอุดมการณ์ราชาชาตินิยมอย่างเด่นชัดและทรงพลัง อาทิ

---

[25]หยก บูรพา, ***อยู่กับก๋ง*** (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2519), 16-17.

[26] พัชรี วราศรัย, "นวนิยายไทยที่เสนอภาพสังคมชาวจีนในเมืองไทย," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537, 38-40.

[27] เกี่ยวกับประเด็นนี้โปรดดู ธงชัย วินิจจะกูล, "ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม : จากยุคอาณานิคมอาพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกระฎุมพีไทยในปัจจุบัน" ***ศิลปวัฒนธรรม*** 23, 1 (พฤศจิกายน 2544) 56-65.

[28] โบตั๋น, ***จดหมายจากเมืองไทย***, 241-242.

"ข้าพเจ้าจะเป็นสุขมากถ้าประจักษ์ว่า **อยู่กับก๋ง** นี้ได้ทำหน้าที่เป็นสะพานอันหนึ่งที่ทอดข้ามความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกัน ฯลฯ ระหว่างคนจีนกับคนไทย-ถ้าหากมีอยู่ หรืออาจจะมีขึ้นในกาลภายหน้า และจะภูมิใจที่สุดถ้าคนจีนทุกคนที่อ่านหนังสือไทยออกได้อ่านเรื่องนี้บ้าง เพื่อที่เขาจะได้เกิดความคิดเปรียบเทียบในใจตัวเองบ้างว่าจะอยู่ในเมืองไทยนี้เยี่ยง **คนของแผ่นดิน** หรือจะอยู่ไปอย่าง **เสี้ยนแผ่นดิน**"[29]

"ก๋งเป็นคนจีนทั้งเชื้อชาติและสัญชาติ เข้ามาเมืองไทยในฐานะผู้พึ่งพระบรมโพธิสมภารกษัตริย์ไทย บำเพ็ญตนเยี่ยงข้าแผ่นดินข้าธุลีละอองพระบาทที่ดีตลอดชีวิตอันยากไร้ เคารพ กฎหมายไทย รักแผ่นดินไทย เข้าใจคนไทย และดินที่จะกลบหน้าก๋งนั้น คือดินในเขต ขัณฑสีมา ของพระมหากษัตริย์ไทย"[30]

เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังของผู้เขียนทั้งสองคนที่เป็นลูกจีน เกิดและเติบโตในช่วงทศวรรษ 2490 และได้รับการศึกษาในระบบการศึกษาไทยที่ปลูกฝังอุดมการณ์ราชาชาตินิยมแล้ว ก็ไม่แปลกที่ผู้เขียนทั้งสองโดยสำนึกรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม พยายามประสานความเป็นจีนเข้ากับความเป็นไทยที่มีกษัตริย์เป็นหัวใจสำคัญ

ทั้งนี้หากพิจารณาจากเนื้อหาของนิยายและการเผยแพร่ในวงกว้างจะพบว่า นิยายทั้งสองเรื่องนี้มีผลกระทบสำคัญต่อการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับคนจีนในไทย เมื่อพิจารณาจากโครงเรื่องแล้ว กล่าวได้ว่านิยายทั้งสองเรื่องนี้มีโครงเรื่องที่อาจเรียกได้ว่า "โครงเรื่องคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร" คือ บรรยายถึงภาพชีวิตคนจีนเผชิญกับความอดอยากแร้นแค้นในแผ่นดินใหญ่ ทำให้จำต้องอพยพหนีร้อนมาพึ่งเย็น หรือพึ่งพระบรมโพธิสมภารในแผ่นดินไทย เมื่อมาถึงแผ่นดินไทยก็คนจีนเหล่านั้นก็ยอมรับการกลืนกลายเป็นไทย มุ่งแต่การสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ โดยปราศจากความตื่นตัวทางการเมือง กระทั่งท้ายที่สุดคนจีนเหล่านี้ก็ได้ตั้งรกรากในแผ่นดินไทยสืบลูกหลานและสามารถพลิกฐานะจากยาจกเสื่อผืนหมอนใบสู่ฐานะเจ้าสัวได้ เพราะเมืองไทยใต้พระบรมโพธิสมภารสงบร่มเย็นเปิดโอกาสให้กับคนจีนและลูกหลานที่เกิดในแผ่นดินไทย

---

[29] หยก บูรพา, คำนา ***อยู่กับก๋ง***. ตัวเน้นตามต้นฉบับ น่าสนใจที่ว่าวาทกรรมเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารที่ถูกผลิตโดยอยู่กับก๋งทรงพลังยิ่ง นอกจากการที่นิยายเรื่องนี้ยังถูกนำมาผลิตเป็นละครและภาพยนตร์หลายครั้งจนทำให้วาทกรรมดังกล่าวถูกเน้นย้ำแล้ว ท่ามกลางวิกฤตการเมืองในปีพ.ศ.2553 นักแสดงคนหนึ่งที่เคยสวมบทบาทเป็นก๋งยังได้ขึ้นเวทีรับรางวัลนาฏราช พร้อมประกาศข้อความที่แทบไม่ต่างจากการเน้นย้ำเรื่อง **คนของแผ่นดิน** กับ **เสี้ยนแผ่นดิน** ในอยู่กับก๋ง

[30] หยก บูรพา, ***อยู่กับก๋ง***, 416.

ในช่วงทศวรรษ 2510 นิยายทั้งสองเรื่องนี้ได้สร้างการรับรู้ใหม่เกี่ยวกับคนจีนในประเทศไทย ทั้งยังได้วางกรอบโครงเรื่องคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร ซึ่งภายหลังจะถูกนำมาใช้เป็นกรอบโครงในการสร้างประวัติศาสตร์ของคนจีนในไทยอย่างเป็นระบบในยุคสมัยต่อมา

3.2 ทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530: การนิยามตัวตนสู่การเป็นส่วนสำคัญของชาติไทย

นอกจากจะนำไปสู่การล่มสลายของเผด็จการทหารแล้ว เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้มีส่วนพลิกให้สถานภาพของกษัตริย์ในสังคมไทยกลับมามีความสำคัญและเชื่อมโยงกับการเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างเด่นชัด ระหว่างการเคลื่อนไหวในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 วาทกรรมกษัตริย์เป็นผู้พระราชทานรัฐธรรมนูญได้ถูกตอกย้ำ และยังมีการเชื่อมโยงวาทกรรมดังกล่าวเข้ากับกษัตริย์องค์ปัจจุบัน ขณะที่ฝ่ายทหารกลับถูกเชื่อมโยงกับคณะราษฎรซึ่งถูกติดป้ายให้เป็นบรรพบุรุษของเผด็จการทหาร[31]

ความวุ่นวายทางการเมืองหลังเดือนตุลาคม พ.ศ.2516 ที่จบลงด้วยการเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ได้สะท้อนให้เห็นถึงภาวะความไร้เสถียรภาพทางการเมืองอย่างรุนแรงครั้งหนึ่งของสังคมไทย เนื่องด้วยเสถียรภาพทางการเมืองแบบเดิมที่ดำรงอยู่ได้ผ่านระบบอุปถัมภ์ภายใต้เครือข่ายการนำของเผด็จการทหารได้พังทลายลงอย่างกะทันหันหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เกิดการแตกกระจายของกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์เดิม จนทำให้แต่ละกลุ่มอ่อนพลัง ไม่สามารถก้าวขึ้นมาแทนที่ผู้อุปถัมภ์เดิมได้ ภายใต้สภาวะดังกล่าวหากกลุ่มใดต้องการขึ้นมามีอำนาจเหนือกลุ่มอื่นก็จำต้องสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มของตนกับสถาบันกษัตริย์[32]

กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจและโครงสร้างสังคมครั้งสำคัญของสังคมไทยผ่าน “ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ” ภายใต้การนำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ทำให้เกิดการประสานของอำนาจหลายฝ่ายทั้งจาก ระบบราชการ กองทัพ นักธุรกิจ และพรรคการเมือง ซึ่งท้ายที่สุดถูกขมวดร้อยรัดเชื่อมโยงเข้ากับสถาบันกษัตริย์

ขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจโลก และพลวัตทางเศรษฐกิจของสังคมไทยก็มีส่วนอย่างสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนนิยามตัวตนของจีนสยาม ภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซานับแต่ปลายทศวรรษ 2510 เนื่องด้วยการผลิตเพื่อทดแทนสินค้านาเข้าเริ่มอิ่มตัว ภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำจากวิกฤตน้ำมันปลายทศวรรษ 2510 การถอนตัวของสหรัฐออกจากอินโดจีน และความวุ่นวายทางการเมืองระหว่าง พ.ศ.2516-

---

[31] รายละเอียดดู ประจักษ์ ก้องกีรติ, ***และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองและวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ*** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548).

[32] อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, รากฐานของความขัดแย้ง : ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย, เอกสารประกอบการสัมนา The Japanese Society for Thai Studies ครั้งที่ 15, ณ มหาวิทยาลัยโอซาก้า และมหาวิทยาลัยเกียวโต, 6-8 กรกฎาคม 2555.

2519 ทำให้เศรษฐกิจที่เน้นการส่งออกด้านเกษตรกรรมเริ่มหยุดชะงัก และไทยต้องปรับเปลี่ยนตัวเองมาอิงกับการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้นในทศวรรษ 2520

นอกจากการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมแล้ว ไทยยังเริ่มหามาตรการใหม่ ๆ ในการขับดันเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย เช่น สนับสนุนให้คนไทยไปทำงานในต่างประเทศโดยเฉพาะตะวันออกกลาง และส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกของไทยเติบโตอย่างสมบูรณ์ในทศวรรษ 2520 โดยเฉพาะรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับภาคธุรกิจมากขึ้น ฝ่ายนักธุรกิจรวมตัวกันตั้งสมาคมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล เช่น สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย มีการตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน (ก.ร.อ.) เพื่อเป็นเวทีอย่างเป็นทางการในการส่งข้อเสนอต่อรัฐบาล

อย่างไรก็ตามปัญหาเศรษฐกิจในช่วงปลายทศวรรษ 2520 บีบให้รัฐบาลพลเอกเปรมต้องลดค่าเงินบาทใน พ.ศ. 2527 เปลี่ยนมาใช้ระบบตะกร้าเงินตรา และหันมาใช้การส่งออกเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จุดเปลี่ยนสำคัญของเศรษฐกิจโลกในช่วงปลายทศวรรษ 2520 คือสนธิสัญญาพลาซาแอคคอร์ด (Plaza accord) เมื่อพ.ศ.2528 ที่ญี่ปุ่นยอมให้เงินเยนแข็งค่าขึ้นเมื่อเทียบกับเงินตราสกุลอื่นของโลก และเป็นจุดเริ่มต้นของ “ยุคทอง” ของเศรษฐกิจไทย เนื่องด้วยก่อให้เกิดการย้ายฐานการลงทุนและการหลั่งไหลของทุนญี่ปุ่นสู่ไทยจำนวนมาก กระทั่งทำให้ตัวเลขการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของไทยในช่วงต้นทศวรรษ 2530 เติบโตในระดับเลขสองหลัก[33]

3.2.1 คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร พระเจ้าตาก และสกินเนอร์

การเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 ดังที่กล่าวมาข้างต้น ได้ทำให้เกิดการเลื่อนฐานะของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองจำนวนมาก นับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา แรงงานกรรมกรในเมืองซึ่งเคยประกอบด้วยชาวจีนอพยพเป็นส่วนใหญ่ กลับกลายเป็นแรงงานคนเชื้อสายไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ[34] การเติบโตทางเศรษฐกิจนับแต่ทศวรรษ 2500 – ช่วงทศวรรษ 2530 ยิ่งเป็นปัจจัยในการผลักดันให้คนไทยเชื้อสายจีนในเมืองจำนวนมากเลื่อนฐานะสู่การเป็นนายทุนระดับชนชั้นกลางขึ้นไป[35]

---

[33] ผาสุก พงไพจิตร และคริส เบเคอร์, ***เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ***, พิมพ์ครั้งที่ 3 (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, 2546), 186-199.

[34] เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน, ***ในกระจก : วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน***. แปลโดย ไอดา อรุณวงศ์ (กรุงเทพฯ : อ่าน, 2553), 18.

[35] เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน ยังได้ชี้ให้เห็นว่านับแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2510 มีลูกหลานคนไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากเข้าสู่การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย “เพียงแต่มองไปที่ประตูธรรมศาสตร์ก็จะพบคนไทยเชื้อสายจีนอยู่ภายใน ในขณะที่คนที่อยู่ข้างนอกนั้นคือหน้าของคนไทยที่มีเชื้อชาติไทย” รายละเอียดในบทความ Benedict Anderson, Murder and Progress in Modern Siam, ***New Left Review***, 181 (May-June 1990), 33-48.

อย่างไรก็ตามบรรดาชนชั้นกลางเชื้อสายจีนเหล่านี้ยังคงถูกกีดกันออกจากการเข้ามีส่วนแบ่งปันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างเต็มที่ กระแสฝ่ายซ้ายที่ขึ้นสูงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ทำให้เกิดกระแสโจมตีรัฐและทุน ซึ่งก็ไม่น่าแปลกใจว่าเป้าหมายในการโจมตี คือ เจ้าหน้าที่รัฐและนายทุนเชื้อสายจีนที่ถูกให้ภาพว่าเป็นผู้ร้าย ที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบชาวชนบทไทย โดยการโจมตีนี้ก็แฝงไว้ด้วยความรู้สึกในเชิงชาตินิยมไทย ซึ่งก่อตัวมาจากการเคลื่อนไหวของบรรดานักศึกษาในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2516[36] นอกจากนี้ความเป็นจีนที่ถูกทำให้เป็นปมด้อยในสังคมไทยนั้นก็ยังไม่ได้มลายหายไปอย่างหมดสิ้น แม้ว่าจะค่อย ๆ มีความเปลี่ยนแปลงจากการที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มเปิดตัวสู่โลกภายนอกและก้าวขึ้นสู่สถานะมหาอำนาจ ทำให้รัฐไทยจำต้องจัดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนใหม่ สถาบันกษัตริย์ก็เริ่มแสดงการยอมรับความเป็นจีนอย่างเปิดเผย พระบรมวงศานุวงศ์ไทยเสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนหลายครั้ง บางพระองค์ยังทรงศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีน[37]

ในช่วงนี้บริบทของยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปเปิดโอกาสให้กับการเคลื่อนไหวนิยามตัวตนใหม่ของคนไทยเชื้อสายจีนมากขึ้น ขณะเดียวกันพวกเขาก็จำเป็นต้องสร้างพื้นที่ในสังคมไทยให้กับตนเอง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการเริ่มนิยามตัวตนใหม่เป็นนายทุนชนชั้นกลางผู้มีวัฒนธรรม เปลี่ยนความหมายของความเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจาก “คนชายขอบ” สู่การเป็นส่วนสำคัญของชาติไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนดีขึ้นเป็นลำดับ ส่งผลให้บรรดาชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมากสามารถเดินทางไปเยือนบ้านเกิดและค้นพบความเป็นจีนที่ถูกลบเลือนของเขาได้ใหม่ ผลที่ตามมาทำให้การค้าและการพาณิชย์ของไทยเชื่อมเข้ากับเครือข่ายของจีนอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน โดยมีนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นตัวกลาง ขณะเดียวกันการเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศมังกรน้อยเอเชียอาคเนย์อันมี ฮ่องกง สิงคโปร์ ไต้หวันและเกาหลีใต้ ก็ยิ่งสร้างความภาคภูมิให้กับกลุ่มชาติพันธุ์จีน และเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้รัฐและสังคมไทยจำต้องเปิดพื้นที่ให้กับ “ความเป็นจีน” วัฒนธรรมจีนกลายมาเป็นสัญลักษณ์อันทรงเกียรติทางวัฒนธรรมซึ่งได้รับการยอมรับจากรัฐและสังคมไทยทว่า “ความเป็นจีน” ดังกล่าวก็ตกอยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรมแห่งชาติที่ทางการรับรอง[38]

นับแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาการผลิตงานทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์จีนโดยมีโครงเรื่อง “คนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร” ก็ถูกผลิตขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบภาพยนตร์

---

[36] รายละเอียดดู เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน, ***ในกระจก : วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน***.

[37] Kasian Tejapira, “The misbehaving jeks: the evolving regime of Thainess and Sino-Thai Challenges”, 275.

[38] เครก เจ. เรย์โนลด์ส, “เจ้าสัวและขุนศึก: บริบททางวัฒนธรรมและการเมืองของสังคมไทยสมัยใหม่และสามก๊กนิยายพงศาวดารจีน” ใน ***เจ้าสัว ขุนศึก ศักดินา ปัญญาชน และคนสามัญ***, บก. วารุณี โอสถารมย์ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550), 261-262.

ละครโทรทัศน์ นิยาย และสารคดี นอกจากถูกนำมาตีพิมพ์อีกหลายครั้งแล้ว นิยายเรื่องอยู่กับก๋งซึ่งเป็นหน่อเชื้อของโครงเรื่อง "คนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร" ยังถูกนำมาสร้างเป็นละครอีกด้วย

ในช่วงนี้โครงเรื่องคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารเริ่มถูกทำให้เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้มากยิ่งขึ้น จากภาพชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในรูปนิยายเพียงไม่กี่เรื่อง งานที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนเริ่มทวีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะการปรากฏของงานเขียนเชิงสารคดีและงานวิชาการเชิงประวัติศาสตร์ที่ทำให้โครงเรื่องคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารดูสมจริงมากขึ้น

งานเขียนเชิงสารคดีของสำนักพิมพ์เส้นทางเศรษฐกิจที่สำคัญ 2 เล่มคือ *คนจีน 200 ปีภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร*[39] กับ *สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และบทบาทชาวจีนในสยาม*[40] มีส่วนอย่างสำคัญในการนิยามตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีนใหม่ ทั้งยังเป็นการทำให้โครงเรื่องคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารมีความศักดิสิทธิ์ สมจริง และสัมผัสจับต้องได้มากยิ่งขึ้น

คนจีน 200 ปีภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร ซึ่งเป็นงานเขียนเชิงสารคดีประวัติศาสตร์ ตีพิมพ์เนื่องในโอกาสงานสมโภช 200 ปีกรุงรัตนโกสินทร์ ให้ภาพชีวิตคนจีนในมิติต่าง ๆ โดยเน้นเรื่องบทบาทความสำคัญทางเศรษฐกิจของคนไทยเชื้อสายจีน พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ภายใต้กรอบโครงเรื่องคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารอย่างสมจริง หนังสือเล่มนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากบรรดาห้างร้านคนไทยเชื้อสายจีนจำนวนมาก อีกทั้งรูปเล่มหนังสือก็เต็มไปด้วยพระบรมฉายาลักษณ์ของกษัตริย์และเชื้อพระวงศ์หลายพระองค์ในเครื่องทรงแบบจีน

แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะเน้นชื่อเรื่องว่าคนจีน 200 ปีใต้พระบรมโพธิสมภาร ซึ่งบ่งบอกนัยถึงการอยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของราชวงศ์จักรี ทว่าเนื้อหาภายในหนังสือกลับมีความพยายามย้อนเวลากลับไปไกลถึงสุโขทัยเพื่อที่จะบ่งบอกว่าคนจีนได้ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมไทยและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน นับแต่รัฐไทยเริ่มก่อตัวขึ้น

นอกจากนี้ปัญญาชนผู้มีบทบาทในการนิยามความเป็นไทยอย่างแข็งขันในช่วงเวลานั้นคือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้มีส่วนในการตอกย้ำความสำคัญของคนจีนในฐานะส่วนหนึ่งของสังคมไทยในบทความ *คนจีนในทรรศนะของ...คึกฤทธิ์* ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะสืบย้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนกับสังคมไทยนับแต่ถึงสุโขทัยถึงปัจจุบัน หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ยังได้เน้นถึงวีรกรรมของพระเจ้าตากสินมหาราชในฐานะกษัตริย์เชื้อสายจีนที่นำพลพรรคคนไทยเชื้อสายจีนกู้บ้านกู้เมือง[41] ซึ่งนับว่างาน

---

[39] วิทยา วิทยอำนวยคุณ และ ศิลป โหรพิชัย, ***คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร*** (กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2526).

[40] เสทื้อน ศุภโสภณ, ***สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและบทบาทชาวจีนในสยาม*** (กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2527).

[41] "คนจีนในทรรศนะของ..คึกฤทธิ์," ***คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร***, 31.

เขียนของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์นับเป็นงานชิ้นแรก ๆ นับแต่ทศวรรษ 2510 ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเกี่ยวกับคนจีนในประเทศไทยโดยมีการกล่าวถึงประเด็นกษัตริย์มีเชื้อสายจีนอย่างเปิดเผย

คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เนื้อหาภายในเต็มไปด้วยภาพของพระมหากษัตริย์และขุนนางราชวงศ์จักรีในเครื่องแต่งกายแบบจีน และยังมีบทความของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ปัญญาชนผู้มีบทบาทสำคัญในการนิยามความเป็นไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ประเด็นเรื่องพระเจ้าตากสินมหาราชนี้ ถูกนำมาขยายเป็นหนังสืออีกเล่มในปีต่อมาโดยสำนักพิมพ์เดียวกับที่ตีพิมพ์หนังสือ *คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร* ภายใต้ชื่อเรื่องว่า *สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และบทบาทชาวจีนในสยาม* ซึ่งเนื้อหาก็เป็นการเน้นความสำคัญของคนจีนที่มีต่อสังคมไทย

ภาพลักษณ์และความหมายของความเป็นจีนได้ถูกผลิตขึ้นมาใหม่ในฐานะกลจักรสำคัญทางเศรษฐกิจ อันเป็นส่วนสำคัญของสังคมไทย และมีบทบาทสำคัญในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน (แม้แต่กษัตริย์ก็ยังมีเชื้อสายจีน) นอกจากนี้พวกเขายังเปี่ยมล้นด้วยความรักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์

นอกจากหนังสือที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เส้นทางเศรษฐกิจแล้ว การปรากฏของหนังสือวิชาการในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ก็มีส่วนสำคัญในการตอกย้ำสร้างโครงเรื่องคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารจนกลายเป็นวาทกรรม (Discourse) ที่ครอบงำการรับรู้เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย งานชิ้นสำคัญของ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ เรื่อง *สังคมจีนในไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*[42] ตีพิมพ์เป็น

[42] จี. วิลเลียม สกินเนอร์, ***สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์***.

ภาษาไทยครั้งแรกในปีพ.ศ.2529 โดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ได้กลายมาเป็นงานที่ทรงอิทธิพลต่อการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนในไทย[43]

กล่าวสำหรับวงวิชาการไทยซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสังคมไทยก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของกรอบคิดดังกล่าว ทั้งยังมีส่วนส่งเสริมการผลิตซ้ำกรอบคิดดังกล่าวอย่างมี ประสิทธิภาพ การตีพิมพ์งานศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนในสังคมไทยในปลายทศวรรษ 2520 เรื่อง *สังคมจีนในไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* ของ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ซึ่งเป็นงานที่ทรงอิทธิพลต่อการศึกษากลุ่มชาติพันธ์จีนในไทยเป็นภาษาไทยในปีพ.ศ.2529 และการตีพิมพ์งานวิชาการชิ้นอื่น ๆ ในเวลาต่อมาได้สร้างความเข้าใจต่อกลุ่มชาติพันธุ์จีนในสังคมไทยภายใต้กรอบความคิด "คนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร" อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาของสกินเนอร์ให้ภาพของชาวจีนเสื่อผืนหมอนใบที่อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารกระทั่งสร้างตัวเป็นเจ้าสัวได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้สกินเนอร์ยังได้เสนอกระบวนทัศน์กลืนกลาย (Assimilation paradigm) ซึ่งระบุว่าชาวจีนในไทยจะถูกกลืนกลายเป็นไทยอย่างหมดจด งานชิ้นเอกของสกินเนอร์นี้ยังคงทรงอิทธิพลต่อการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนในสังคมไทย กระทั่งปัจจุบันนักวิชาการรุ่นหลังยังคงยึดงานของสกินเนอร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเสนอเรื่อง "กระบวนทัศน์กลืนกลาย" เป็น "สรณะ" และแน่นอนว่ากระบวนทัศน์ดังกล่าวก็ได้แพร่หลายออกจากวงวิชาการสู่สังคมไทยในวงกว้างจนครอบงำการรับรู้ของคนทั่วไป

ครั้นล่วงสู่ทศวรรษ 2530 การนิยามภาพลักษณ์และปรับความหมายของความเป็นจีนในสังคมใหม่เริ่มผลิดอกออกผล บรรดาชนชั้นกลางเชื้อสายจีนเริ่มกล้าที่จะแสดงอัตลักษณ์จีนในที่สาธารณะอย่างเปิดเผยมากขึ้น บรรดานักการเมืองไทยเชื้อสายจีนเริ่มรณรงค์หาเสียงโดยการพิมพ์ชื่อเป็นภาษาจีนบนป้ายรณรงค์และใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น รูปมังกร และสิงห์ เพื่อแสวงหาความสนับสนุนจากบรรดาชนชั้นกลางเชื้อสายจีนในเมือง ซึ่งบัดนี้ได้กลายมาเป็นพลังสำคัญในการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังวิกฤตพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535

วิกฤตพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ที่บรรดาชนชั้นกลางในเมืองเคลื่อนไหวต่อต้านการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร จนนำไปสู่การนองเลือดกลางเมือง ซึ่งท้ายที่สุดนำมาซึ่งชัยชนะของชนชั้นกลางเหนือระบบราชการและทหาร ทำให้ความมั่นใจในพลังของชนชั้นกลางซึ่งส่วนมากมีเชื้อสายจีนถูกตอกย้ำและเพิ่มขึ้นมาก จนอาจกล่าวได้ว่าความมั่นใจนี้พุ่งขึ้นสู่จุดสูงสุด

นิยายเรื่องลอดลายมังกร ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปีพ.ศ.2528 โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของชาวจีนอพยพที่มาเมืองไทยในสภาพเสื่อผืนหมอนใบ แต่ด้วยความขยันขันแข็งมุมานะสร้างตัวจนเป็นเจ้าสัว มีกิจการใหญ่โต และเป็นกลจักรสำคัญทางเศรษฐกิจของไทยในช่วงทศวรรษ 2530

---

[43] งานวิชาการที่ว่าด้วยเรื่องคนจีนในประเทศไทย นับแต่ทศวรรษ 2510 มักอ้างอิงงานของสกินเนอร์เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามการแปลงานของสกินเนอร์เป็นภาษาไทยทำให้งานของเขาเป็นที่รับรู้แพร่หลาย และถูกอ้างอิงมากขึ้น

นิยายเรื่องนี้ขายดีมากจนมีการตีพิมพ์ถึง 28 ครั้งในช่วงทศวรรษ 2530 นิยายเรื่องนี้ได้ถูกนำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์ในปีพ.ศ.2535 ในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ตามกระแสความมั่นใจของชนชั้นกลางที่ไทยเชื้อสายจีนที่พุ่งขึ้นสู่จุดสูงสุด กระแสความนิยมละครเรื่องดังกล่าวท่ามกลางหมู่ชนชั้นกลางในเมืองทำให้เกิดงานเขียนในเชิงวิชาการที่มุ่งวิเคราะห์ชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีน โดยล้อกับปรากฏการณ์ความนิยมละครเรื่องลอดลายมังกร จนเกิดเป็นหนังสือ อาทิ งานของเกษียร เตชะพีระ เรื่อง *แลลอดลายมังกร : รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม*[44]

ขณะเดียวกันความมั่นใจของชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีนที่ถูกหล่อลอมผ่านสำนึกประวัติศาสตร์คนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร ความสำเร็จทางเศรษฐกิจ และชัยชนะในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ยังนำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อผูกโยงลูกจีนให้เป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น

แต่เดิมสมาคมจีนในประเทศไทยมักแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มภาษา หรือตามถิ่นเกิด และมุ่งทำกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามภายใต้บริบทที่ความมั่นใจของชนชั้นกลางพุ่งสู่จุดสูงสุด พร้อมทั้งสำนึกประวัติศาสตร์คนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารได้สถาปนาหยั่งรากลงจนกลายเป็นความเชื่อที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงในสังคมไทย บรรดาลูกจีนจึงเกิดความพยายามในการเชื่อมผสานซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งตอกย้ำสำนึกประวัติศาสตร์คนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารอันกลายมาเป็นสำนึกในตัวตนของพวกเขา

ในปีพ.ศ.2536 เกิดการริเริ่มจัดตั้งสมาคมชาวไทยเชื้อสายจีนขึ้น โดยมุ่งหวังที่จะรวบรวมพี่น้องคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีอยู่ถึง 56 ตระกูลแซ่ 9 ภาษา 10 ตำบลให้เป็นปึกแผ่น สมาคมนี้มีความพิเศษแตกต่างจากสมาคมจีนอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้า เนื่องจากสมาคมนี้เกิดจากการรวมตัวเพื่อจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราวจึงไม่มีโครงสร้างเป็นทางการเหมือนสมาคมอื่น โดยจุดประสงค์ของสมาคมคือ การรวบรวมชาวไทยเชื้อสายจีนเพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังสะท้อนจากกิจกรรมของสมาคมดังนี้ พ.ศ.2537 ทางสมาคมจัดงานอุปสมบทชาวไทยเชื้อสายจีน 64 คนถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ.ศ.2538 จัดงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในนามภาคเอกชนที่ท้องสนามหลวง ปีพ.ศ.2539 จัดงานฉลองและมหรสพสมโภช ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ บริเวณ วงเวียนโอเดียนและถนนเยาวราชตลอดสาย ปีพ.ศ.2542 จัดงานโครงการเฉลิมพระเกียรติ เรื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนม์พรรษา 6 รอบ[45]

---

[44] เกษียร เตชะพีระ, ***แลลอดลายมังกร : รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม*** (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2537).

[45] นิสดารก์ เวชยานนท์, ***การระดมทุน : กรณีศึกษามูลนิธิ/สมาคมจีนในประเทศไทย*** (กรุงเทพฯ : ศูนย์สาธารณประโยชน์และประชาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544), 56-57.

4. ชนชั้นกลาง ความเป็นไทยในอัตลักษณ์จีน กับประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การสร้างประวัติศาสตร์เพื่อนิยามตัวตนให้กลายมาเป็นส่วนสำคัญของชาติไทยโดยคนไทยเชื้อสายจีนนี้กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างสูงสุดในช่วงทศวรรษ 2530 เรื่องเล่าที่ค่อย ๆ ถูกสร้างขึ้นมาในแต่ละยุคสมัยนี้ได้กลายมาเป็นวาทกรรมที่มีผู้เข้าร่วมผลิตและตอกย้ำ จากโครงเรื่องนิยายและประวัติศาสตร์ในแบบฉบับคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร โครงเรื่องดังกล่าวได้กลายมาเป็นวาทกรรม หรือความจริงที่นำไปสู่การสถาปานาความรู้ชุดหนึ่งอันนำไปสู่การจัดความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมไทย การรับรู้เกี่ยวกับตัวตนที่คนไทยเชื้อสายจีนรับรู้ตัวเขาเอง และภาพที่สังคมรับรู้นั้นอยู่ภายใต้กรอบวาทกรรมคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารที่ว่าการสร้างเนื้อสร้างตัวของพวกเขาจากเสื่อผืนหมอนใบสู่ฐานะชนชั้นกลางและเจ้าสัวนั้นเกิดขึ้นภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย และความขยันขันแข็ง มุมานะ และวินัยของพวกเขาเอง โดยวาทกรรมนี้เป็นผลของการผลิตซ้ำอย่างซับซ้อนภายใต้เงื่อนไขของยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปดังที่ได้กล่าวไปในหัวข้อก่อนหน้า

อย่างไรก็ตามการรับรู้นี้ยังถูกตอกย้ำและผลิตขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกคือ นิยามความเป็นไทยซึ่งนับแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการนิยามความเป็นไทยคือหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ส่วนประการที่สองคือภาพของสถาบันกษัตริย์ในฐานะตัวแสดงทางการเมือง (Political actor) ที่ทำหน้าที่ในการสร้างดุลทางการเมือง จนก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองระดับหนึ่ง ซึ่งเอื้อให้กับการเติบโตทางธุรกิจของบรรดาชนชั้นกลางเชื้อสายจีนนับแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา

4.1 ความเป็นไทยในอัตลักษณ์จีน

อัตลักษณ์จีนที่ถูกผลิตขึ้นมาแต่ละช่วงเวลานั้น ไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างลอย ๆ ทว่าเกิดจากการเลือกสรรสร้างความหมายเพื่อตอบโต้กับบริบทความเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุคสมัย ดังที่ได้แสดงให้เห็นในช่วงต้นของบทความนี้

อย่างไรก็ตามการที่อัตลักษณ์จีนถูกผลิตขึ้นภายใต้บริบทสังคมไทย เพื่อที่จะสร้างพื้นที่ยืนให้กับคนจีนในสังคมไทย การเลือกสรรประนีประนอมระหว่างนิยามความเป็นจีนกับความเป็นไทยจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงมิได้ หากต้องการสร้างพื้นที่ให้สังคมไทยยอมรับอัตลักษณ์จีน นิยามความเป็นไทยที่คนจีนในสังคมไทยเลือกที่จะประนีประนอมรับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์จีนนี้ก็คือ ความเป็นไทยที่นิยามโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ปัญญาชนผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการนิยามความเป็นไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

สายชล สัตยานุรักษ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าความเป็นไทยที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชนิยามที่สำคัญคือเรื่องการปกครองแบบไทยที่เหนือกว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยของตะวันตก โดยหลักการปกครอง

แบบไทยเน้นเรื่องความเด็ดขาดของผู้นำ แต่ผู้นำก็ถูกกำกับโดยศีลธรรมจากพุทธศาสนาทำให้ประชาชนไม่ได้รับการกดขี่ การเข้าร่วมการปกครองนี้ให้สิทธิตามชั้นทางสังคม ดังนั้นคนระดับล่างจึงไม่มีสิทธิเข้าร่วมเพราะเป็นกลุ่มคนที่ด้อยความรู้ หากเข้าร่วมจะก่อให้เกิดความวุ่นวาย ส่วนบทบาทของพระมหากษัตริย์นั้นพระองค์ทรงมีความสำคัญสูงสุด เนื่องด้วยทรงเป็นต้นแบบของความเป็นไทย ทั้งยังทรงเป็นสถาบันศักดิ์สิทธิ์สูงส่งที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ และพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในสถานะที่จะควบคุมดูแลการใช้อำนาจของผู้นำแบบไทยแทนประชาชน นอกจากนี้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ยังเน้นเรื่องการรู้จักที่ต่ำ-ที่สูง โดยทุกคนจะอยู่ในฐานะอย่างไร ก็แล้วแต่ความสามารถหรือกรรมของตน หากประชาชนแต่ละคนรู้จักหน้าที่ของตนเอง สังคมก็จะไม่เกิดความวุ่นวายขึ้น แม้จะมีความแตกต่างทางชนชั้น แต่สังคมก็จะดำเนินไปอย่างสงบสุข เพราะมีระบบอุปถัมภ์ผู้ที่ในชนชั้นที่ต่ำกว่า ดังนั้นสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีระเบียบ ปราศจากการเมืองซึ่งเป็นเรื่องของการแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์[46]

หากพิจารณาเนื้อหาอัตลักษณ์จีนที่ถูกนำมาเสนอนับแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมาจะพบว่าความเป็นไทยที่นิยามโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ โดยเฉพาะเรื่องระเบียบวินัย การรู้จัก-ที่ต่ำที่สูง และการให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์นี้ปรากฏอยู่ในอัตลักษณ์จีนที่ถูกนำเสนอต่อสาธารณชน โดยเฉพาะใน *อยู่กับก๋ง* ซึ่งเป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับคนจีนในไทยที่ถูกผลิตซ้ำมากที่สุดนั้น[47] จะพบว่าเนื้อหาสะท้อนถึงความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ที่คนจีนเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และหากนำเอาอยู่กับก๋งไปเทียบกับวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ จะพบว่าอยู่กับก๋งไม่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างวัย ในทางตรงข้ามวรรณกรรมเรื่องนี้กลับเน้นการรู้จักที่ต่ำ-ที่สูง กล่าวคือหยกยอมรับฟังคำสั่งสอนของก๋งโดยไม่ตั้งคำถาม และตัวละครก๋งก็อยู่ในฐานะของผู้ใหญ่ที่มีเมตตาเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมต่อผู้ที่อยู่ต่ำกว่า คอยพร่ำสอนให้หยกรู้จักระเบียบวินัยและขยันขันแข็งทำตามหน้าที่ของตน

อยู่กับก๋ง ฉบับละครเฉลิมพระเกียรติ “ละครที่ต้องดู...เพื่อไม่ให้คนดีหายไปจากสังคมไทย”

[46] โปรดดู สายชล สัตยานุรักษ์, คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรมความเป็นไทย (กรุงเทพฯ : มติชน, 2550).

[47] ล่าสุดคือการนำมาผลิตเป็นละครโทรทัศน์เฉลิมพระเกียรติฉายทาง ททบ. 5 ในปีพ.ศ.2548 ซึ่งเป็นช่วงที่วิกฤตการเมืองไทยเริ่มก่อตัวขึ้น โดยมีการโฆษณาว่า “อยู่กับก๋ง...ละครที่ต้องดูเพื่อไม่ให้คนดีหายไปจากสังคมไทย”

นอกจากอยู่กับก๋งแล้ว หากพิจารณาเนื้อหาสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับคนจีนในไทยที่ได้กล่าวมาในช่วงต้นของบทความจะพบว่ามักเลือกสรรนำเอาความเป็นไทยมาสอดแทรกสร้างอัตลักษณ์จีน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย โดยมักสื่อไปในทิศทางเดียวกันคือ เน้นเรื่องความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ การรู้จักที่ต่ำ-ที่สูง การกระทำตามหน้าที่ของตน และภาพของสังคมไทยและบทบาทของคนจีนในไทยที่ปราศจากการเมืองดังสะท้อนในโครงเรื่องวาทกรรมคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารที่ให้ภาพคนจีนที่สงบนิ่งทางการเมือง

4.2 ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

แม้บรรดาชนชั้นกลางในปัจจุบันจะผ่านประสบการณ์การต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยที่สำคัญถึง 2 ครั้งคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ทว่านิยามของประชาธิปไตยที่พวกเขารับรู้นั้นไม่ได้เป็นประชาธิปไตยที่มุ่งแสดงถึงสิทธิความเท่าเทียมแบบตะวันตก แต่เป็นประชาธิปไตยที่ถูกสร้างขึ้นโดยประสานกับอัตลักษณ์ความเป็นไทยหรือความเป็นไทยที่ถูกนิยามโดยชนชั้นนำ จนกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยไทยนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่รัฐใช้ในการกำหนดควบคุมพลเมือง[48]

คอนเนอร์สได้ชี้ให้เห็นว่าเอกสารของภาครัฐในการโฆษณาส่งเสริมประชาธิปไตยไทยนับแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา มักเน้นย้ำเรื่องความจำเป็นในการสร้างชนชั้นกลาง ซึ่งจะเป็นผู้พัฒนาประชาธิปไตย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งพวกเขาจะเป็นพลเมืองประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามมีการนิยามว่าพลเมืองประชาธิปไตยจะต้องรู้จักหน้าที่ของตน และหน้าที่สำคัญคือการปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปัญหาของการเมืองไทยเกิดจากการที่บุคคลมักรู้จักคำนึงแต่เรื่องสิทธิมากกว่าหน้าที่[49] การส่งเสริมประชาธิปไตยในที่นี้จึงสอดคล้องไปกับการนิยามความเป็นไทยที่กระทำโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

ในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 ซึ่งเป็นช่วงที่โครงเรื่องประวัติศาสตร์คนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร เริ่มเปลี่ยนฐานะจากเรื่องเล่าสู่วาทกรรมนั้น มีการนิยามประชาธิปไตยที่เชื่อมโยงเข้ากับสถาบันกษัตริย์ และการสอนให้คนรู้จักหน้าที่และตำแหน่งของตนในชาติอย่างชัดเจน ในปี พ.ศ.2527 มีสิ่งพิมพ์ 2 ชิ้นที่ปรากฏขึ้นเพื่อเสริมสร้างตอกย้ำความหมายของประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ชิ้นแรกจัดทำโดยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คือ *ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยสำหรับประชาชน* ซึ่งเนื้อหาคือความพยายามในการผสานประชาธิปไตยกับความเป็นไทยส่วนประกอบของลักษณะไทยในหนังสือเล่มนี้มาจากกรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ว่า คนไทยรู้จักผสาน

---

[48] Michael Kelly Connors, ***Democracy and National Identity in Thailand*** (London : Routledge Curzon, 2003).

[49] เรื่องเดียวกัน.

ประโยชน์ อดทนและรักในอิสรภาพ มายาคติเรื่องรัชกาลที่ 7 พระราชทานรัฐธรรมนูญปรากฏขึ้น มีการพูดถึงพัฒนาการของสิทธิของประชาชนนับแต่รัชกาลที่ 5 มีการกล่าวถึงหน้าที่ของประชาชนที่ต้องภักดีต่อรัฐ และอธิบายเรื่องหน้าที่ของผู้แทนประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ

แต่ส่วนที่น่าสนใจคือส่วนที่ว่าด้วยเจตจำนงของประชาชน มีการระบุว่าประชาชนไม่ใช่รัฐบาล การนำความเห็นประชาชนมาพิจารณาเป็นเครื่องมือกำหนดนโยบาย เสมือนการให้ประชาชนเป็นรัฐบาล ซึ่งจะนำไปสู่วิกฤตการเมือง จำต้องแยกประชาชนออกจากการปกครอง และสร้างกลไกที่ทำให้เสียงของประชาชนได้ยิน การเลือกตั้งไม่ใช่คำตอบ เพราะเป็นแค่การเลือกคนไม่ใช่นโยบาย และการที่คนไม่ได้ออกเสียงเลือกตั้งกันทั้งหมดทุกคน ทำให้การเลือกตั้งไม่ได้สะท้อนเจตจำนงที่แท้จริงของประชาชน

อีกเล่มหนึ่งพิมพ์โดยสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นการนำบทสนทนาจากรายการ “คิดด้วยกัน....การสร้างประชาธิปไตยเป็นหน้าที่ของใคร?” ซึ่งออกอากาศทางวิทยุระหว่างกุมภาพันธ์-มิถุนายน พ.ศ.2527 ซึ่งเนื้อหาเป็นการกล่าวตำหนิชาวชนบทที่ไร้วินัย ประชาธิปไตยถูกนำไปเชื่อมต่อกับวินัย การรู้จักควบคุมตนเอง ทำตามกฎหมาย และรู้จักสำนึกผิดเมื่อกระทำผิด ซึ่งสิ่งนี้ยังไม่เกิดขึ้น ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการซื้อขายเสียง เนื้อหายังกล่าวถึงคนไทยว่ายังไม่พร้อมสำหรับประชาธิปไตยเต็มขั้น เพราะคนไทยยังพัฒนาไม่ถึงขั้นนั้น

ครั้นปีพ.ศ.2530 ซึ่งเป็นปีครบรอบพระราชสมภพ 60 พรรษา หลังจากนั้นมีการฉายสารคดีพระเจ้าอยู่หัวกับทศพิศราชธรรม ต่อมาปีพ.ศ.2533 คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติตีพิมพ์หนังสือจากสารคดีนั้น ให้ภาพกษัตริย์ในฐานะสมมติเทพ ภาพกษัตริย์เสด็จเยือนออสเตรเลียรับปริญญากิตติมาศักดิ์ แต่ถูกประท้วงโดยชาวต่างชาติ สื่อความหมายกษัตริย์ที่เป็นคนไทย และเป็นคนไทยที่ถูกต่างชาติคุกคาม สื่อสารว่ากษัตริย์และประชาชนเป็นหนึ่งเดียวกัน มีการเชื่อมประชาชนเข้ากับกับอุดมการณ์ชาติ และขณะเดียวกันเนื้อหาของหนังสือยังกล่าวถึงปัญหาของประชาชนว่าเกิดจากการไม่รู้จักมีวินัย ควบคุมตนเอง[50]

นับแต่กลางทศวรรษ 2530 โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ความมั่นใจในพลังของชนชั้นกลาง ทำให้เกิดการผลิตงานจำนวนมากที่มองชนชั้นกลางในฐานะพลังประชาธิปไตย โดยงานที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดคือ งานของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ เรื่อง *สองนคราประชาธิปไตย : แนวทางการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อประชาธิปไตย*[51] ขณะเดียวกันก็เกิดการสร้างประวัติศาสตร์เรื่องเล่าเกี่ยวกับชนชั้นกลางกับการเคลื่อนไหวประชาธิปไตย โดยเริ่มเกิดการมองเหตุการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นก่อนหน้าพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ทั้ง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 กับเหตุการณ์ปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ว่าล้วนเป็น

---

[50] Michael Kelly Connors, ***Democracy and National Identity in Thailand***, 129-154.

[51] อเนก เหล่าธรรมทัศน์, ***สองนคราประชาธิปไตย : แนวทางการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อประชาธิปไตย*** (กรุงเทพฯ : มติชน, 2538).

การเคลื่อนไหวของชนชั้นกลาง[52] ในแง่หนึ่งการผลิตงานดังกล่าวทำให้เกิดการมองว่าชนชั้นกลางเชื้อสายจีนในปัจจุบันมีส่วนเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยที่มีความต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน การรับรู้ดังกล่าวจึงสร้างเสริมให้ชนชั้นกลางรู้สึกถึงความชอบธรรมของตนในการปกป้องประชาธิปไตยซึ่งถูกนิยามเชื่อมโยงอยู่ภายใต้กรอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กำหนดให้คนรู้จักตำแหน่งแห่งที่ของตัวเอง รู้จักทำตามหน้าที่ ความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นเกิดจากประชาชนไร้ระเบียบวินัย ไม่รู้จักควบคุมตนเอง และทำตามหน้าที่ หากผู้คนหรือส่วนต่าง ๆ ในสังคมรู้จักทำหน้าที่ของตนเอง ตามที่ถูกกำหนดไว้เหมือนกลไกของเครื่องจักรสังคมก็จะอยู่ได้อย่างสงบสุขและมีเสถียรภาพ

ขณะเดียวกันวาทกรรมคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร ที่นำไปสู่การให้ความหมายต่อการสร้างเนื้อสร้างตัวจากสถานะคนจีนเสื่อผืนหมอบใบจนมีฐานะมั่นคง ด้วยความขยันขันแข็งภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารซึ่งให้เสถียรภาพและความมั่นคงแก่การสร้างฐานะของคนจีน ก็เป็นพลังผลักดันให้ชนชั้นกลางซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนหวงแหนเสถียรภาพและความมั่นคงอันมีพระมหากษัตริย์เป็นแกนกลาง เมื่อพวกเขารู้สึกว่าเสถียรภาพและความมั่นคงดังกล่าวกำลังถูกทำลายลงโดยอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร พวกเขาจึงออกมาร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

4.สรุป

สำนึกประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีนภายใต้วาทกรรมคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร ได้หล่อหลอมให้พวกเขาเชื่อและศรัทธาในสถาบันกษัตริย์อย่างเหลือล้น เนื่องจากพวกเขาเชื่อว่าการสร้างเนื้อสร้างตัวสู่สถานะชนชั้นกลางนี้เกิดขึ้นภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร ขณะเดียวกันภายใต้กระบวนการต่อรองนิยามตัวตนของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อเปลี่ยนพลิกความหมายจากคนชายขอบสู่การเป็นส่วนสำคัญของชาติไทยนั้น สถาบันกษัตริย์ในฐานะสัญลักษณ์อันทรงพลังของความเป็นไทย ก็มีส่วนสำคัญในการช่วยให้คนไทยเชื้อสายจีนสามารถนิยามตัวตนของพวกเขาใหม่ได้ อาทิ ผ่านการเชื่อมโยงตัวเองกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในฐานะกษัตริย์ลูกจีนที่ทำหน้าที่กู้บ้านกู้เมือง

ขณะเดียวกันภายใต้บริบทที่บรรดาชนชั้นกลางเหล่านี้เติบโตขึ้นนั้น โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2520-ทศวรรษ 2530 ที่การก่อรูปของวาทกรรมคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภารได้ก้าวสู่จุดสูงสุด การนิยามประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขก็ถูกกระทำอย่างเป็นระบบเช่นกัน

---

[52] อาทิ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บก., ***จาก 14 ถึง 6 ตุลา*** (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2541), นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ***การปฏิวัติสยาม 2475*** (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2535).

กระทั่งประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนี้ที่เน้นเรื่องการจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สอนให้คนรู้จักตำแหน่งแห่งที่ของตน และการเลือกตั้งไม่ใช่ทางออกของปัญหาฝังรากลึกลงไปในโลกทัศน์ของชนชั้นกลาง

การเติบโตภายใต้การปะทะประสานของวาทกรรมคนจีนเสื่อผืนหมอนใบใต้พระบรมโพธิสมภาร และสำนึกประชาธิปไตยแบบที่ได้กล่าวถึงข้างต้นนี้ทำให้ชนชั้นกลางไทยเชื้อสายจีนมีโลกทัศน์และสำนึกทางการเมืองแบบหนึ่งที่มีส่วนอย่างสำคัญในการผลักดันให้พวกเขาออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองจนเกิดเป็นปรากฏการณ์ลูกจีนกู้ชาติ

บรรณานุกรม

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ก/ป5/2517/13

เอกสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

B 5.2.2/11

ราชกิจจานุเบกษา

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 76 ตอนที่ 11, 17 มกราคม พ.ศ. 2502

หนังสือ

เกษียร เตชะพีระ. ***แลลอดลายมังกร : รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม.*** กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2537.

เขียน ธีระวิทย์. ***ความสัมพันธ์ไทยกับจีนในทรรศนะของคนไทย.*** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

----------. ***ทรรศนะของคนไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น.*** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

เครก เจ. เรย์โนลด์ส. ***เจ้าสัว ขุนศึก ศักดินา ปัญญาชน และคนสามัญ***, บก. วารุณี โอสถารมย์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550.

จี. วิลเลียม สกินเนอร์. ***สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์***. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตาราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529.

จุลชีพ ชินวรรโณ. ***พัฒนาการจีนศึกษาในประเทศไทย : ค.ศ.1971-1984.*** กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บก. ***จาก 14 ถึง 6 ตุลา.*** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2541.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ***การปฏิวัติสยาม 2475.*** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2535.

นิสดารก์ เวชยานนท์. ***การระดมทุน : กรณีศึกษามูลนิธิ/สมาคมจีนในประเทศไทย***. กรุงเทพฯ : ศูนย์สาธารณประโยชน์และประชาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.

เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน. ***ในกระจก : วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน***. แปลโดย

ไอดา อรุณวงศ์. กรุงเทพฯ : อ่าน, 2553.

โบตั๋น. ***จดหมายจากเมืองไทย.*** กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2542.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. ***และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองและวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ.*** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ป๋วย อึ๊งภากรณ์. ***สันติประชาธรรม***. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2516.

ผาสุก พงไพจิตร และคริส เบเคอร์. ***เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ.*** พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, 2546.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. บก. ***จักรวาลวิทยา : บทความเพื่อเป็นเกียรติแก่ นิธิ เอียวศรีวงศ์***. กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.

วิทยา วิทยอำนวยคุณ และ ศิลป โหรพิชัย. ***คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร.*** กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2526.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. ***ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง : รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา.*** กรุงเทพฯ : 6 ตุลารำลึก, 2544.

สายชล สัตยานุรักษ์. ***คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรมความเป็นไทย.*** กรุงเทพฯ : มติชน, 2550.

เสทื้อน ศุภโสภณ. ***สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและบทบาทชาวจีนในสยาม.*** กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2527.

หยก บูรพา. ***อยู่กับก๋ง.*** กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2519.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. ***สองนครประชาธิปไตย : แนวทางการปฏิรูป การเมือง เศรษฐกิจ เพื่อประชาธิปไตย.*** กรุงเทพฯ : มติชน, 2538.

Michael Kelly Connors. ***Democracy and National Identity in Thailand.*** London : Routledge Curzon, 2003.

บทความจากนิตยสาร, วารสาร และเอกสารประกอบการสัมมนา

ธงชัย วินิจจะกูล. “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม : จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกระฎุมพีไทยในปัจจุบัน.” ***ศิลปวัฒนธรรม*** 23, 1 (พฤศจิกายน 2544) : 56-65.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ลูกจีนรักชาติ.” ***มติชนรายสัปดาห์*** 28, 1461 (15-21 สิงหาคม 2551): 25.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. รากฐานของความขัดแย้ง : ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย. เอกสารประกอบการสัมนา The Japanese Society for Thai Studies ครั้งที่ 15 ณ มหาวิทยาลัยโอซาก้า และมหาวิทยาลัยเกียวโต, 6-8 กรกฎาคม 2555.

Benedict Anderson. Murder and Progress in Modern Siam. ***New Left Review*** 181 (May-June 1990) : 33-48.

Kasian Tejapira. "The misbehaving jeks: the evolving regime of Thainess and Sino-Thai Challenges." ***Asian Ethnicity*** 10, 3 (October 2009) : 263-283.

วิทยานิพนธ์

พัชรี วราศรัย. ***นวนิยายไทยที่เสนอภาพสังคมชาวจีนในเมืองไทย***. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. ***ชีวิตสามัญชนจีนในกรุงเทพฯ ระหว่างพ.ศ. 2500-2517***. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.

Chester F. Galaska. ***Continuity and change in Dalat Plu : A Chinese Middle Class Business Community in Thailand***. Ph.D.diss., Syracuse University, 1969.

การอ้างอิงทางอิเล็กทรอนิกส์

เกษียร เตชะพีระ, "เกษียร เตชะพีระ: ปรากฏการณ์ม็อบพันธมิตรฯ". *[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา* http://prachatai.com/journal/2008/08/17905 (29 สิงหาคม 2550).

"คำประกาศเกียรติคุณ". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://art.culture.go.th/index.php?case =artistDetail&art _id=39&page=&side=book&detail=biography (1 พฤษภาคม 2555).

ชัยอนันต์ สมุทวนิช, "ลูกจีนรักชาติ". *[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา*http://www.manager.co.th/ Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000097001 (17 สิงหาคม 2551).

"ประวัติ.. โบตั๋น". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.praphansarn.com/ new/c_writer/detail.asp?ID=22 (10 มิถุนายน 2553).

"ประวัติ...เฉลิม รงคผลิน". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.praphansarn.com /new/c_writer/detail.asp?ID=229 (1 พฤษภาคม 2555).

"สุภา สิริสิงห". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://th.wikipedia.org/wiki/สุภา_สิริสิงห (1 พฤษภาคม 2555).

"หยก บูรพา...งานนักเขียนคือการสร้างอนุสาวรีย์ให้ตัวเอง". *[ระบบออนไลน์].แหล่งที่มา* http://www.praphansarn.com/new/c_talk/detail.asp?ID=139 (10 มิถุนายน 2553).

"อากง อาม่า พา 'ลูกจีนรักชาติ' ชุมนุมคึกคักย่านเยาวราช ไม่เอาแดง ไม่เอาแม้ว" *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.oknation.net/blog/prompzy/2010/04/28/entry-1 (1พฤษภาคม 2555).

ASTV ผู้จัดการออนไลน์, "พบลูกจีนเมืองชลฯ "รักชาติรักในหลวง" ไหว้พระบรมฉายาลักษณ์

ทุกเช้า". *[ระบบออนไลน์] .แหล่งที่มา* http://www.manager.co.th/local/View news.aspx?NewsID=9540000164487 (26 ธันวาคม 2554).